

Kunskapsförmedling och moralpredikan

- en analys av TV-programmen Arga snickaren, Lyxfällan och Rent hus.

**Författare: Ingela Granström
Handledare: Åsa Andersson**

**D-uppsats, 15 hp
Kulturvetenskap
Institutionen för Omvårdnad, hälsa och kultur/Högskolan Väst
Vårterminen 2010**

Innehållsförteckning

INLEDNING

Ämnesval	2
Egen reflektion	3
Syfte	4
Teoretiska utgångspunkter	
<i>Orent och rent</i>	4
<i>Privat och offentlig sfär – under moderniteten</i>	6
<i>Privat och offentlig sfär – då och nu</i>	7
<i>Experter och coacher</i>	9
<i>Moral</i>	11
Metod och material	
<i>Metod</i>	12
<i>Material</i>	14
Tidigare forskning	17
Avgränsningar	19

ANALYS

<i>Dramaturgi</i>	19
<i>Programmets kommunikationsnivå</i>	22
<i>Moral</i>	26
<i>Expert och coach</i>	29
<i>Privat och offentlig sfär</i>	33

AVSLUTNING

Slutdiskussion	39
Källor och litteraturförteckning	47

Ämnesval

När jag var 25 år reste jag och min väninna 110 mil ner till Stockholm för att vara med i ett direktsänt TV-program på SVT. Det var nyårsafton och programmet skulle handla om kvinnor som utfört extraordinära handlingar eller insatser, under det gångna året. Tanken var att mitt bidrag skulle handla om att jag valt att, efter 7 år i Stockholm, flytta tillbaka hem till min hemort och arbetslösheten. Strax innan sändningen av programmet fick vi presenterat vilka frågor som vi skulle besvara, och jag insåg raskt att de frågor som jag skulle besvara var av privat karaktär, exempelvis frågan av vilken anledning jag valde att flytta tillbaks till min hemort trots den höga arbetslösheten. Vad skulle jag svara på det? Skulle jag berätta att jag hamnat i en livskris, att jag sakta insett att jag under mina år i Stockholm förvandlats till en person som jag inte kände igen, att jag ville tillbaks till naturen, tystnaden och det rena? Nej, jag insåg att det inte var aktuellt att ens beröra det privata utan lägga mina svar på en mer yttlig nivå. Det var ett nyårsprogram där främst glädjeämnen skulle lyftas fram och det fanns inte så mycket tid till var och en av deltagarna i programmet, så det gällde att vara kort och effektiv i sina svar. Och om mitt privata liv och eventuella svårigheter ville jag absolut inte berätta för "hela svenska folket". Resultatet blev att jag egentligen inte sa så mycket av värde, jag såg mest förvirrad ut, något som jag konstaterade efteråt när jag tittade på repriserna. Efter programmet var responsen både positiv och negativ hos människor i min omgivning, men det som egentligen påverkade mig mest var att jag kände mig så otroligt maktlös under sändningen, en känsla som tog tag i mig och påverkade mig så mycket att jag under en lång period, efter sändningen av programmet, till och med hade svårt att tala om själva händelsen. I TV-programmet hade vi 4,5 minuter av sändningstiden, vilket ju kan anses vara en kort stund, men det kändes som en evinnerlighet. Det var ett underhållningsprogram utan direkt syfte att förändra eller påverka deltagarna på något sätt. Mitt ämnesval av att undersöka TV-program där deltagarna får hjälp av experter, bottenar sig delvis i min egen erfarenhet, då jag förstår att TV som medium påverkar deltagarna på olika sätt.

Händelsen som jag skriver om ovan har påverkat mig, vilket i kombination med andra faktorer resulterat i att jag har en tydlig gräns mellan mitt privata liv och det offentliga livet. Jag värdesätter min privata sfär enormt mycket och jag vill inte att det offentliga skall ha direkt tillträde till det privata, förutsatt att jag inte själv har valt det. Det finns en trygghet i att gränsen upprätthålls samtidigt som jag förstår att världen och samhället förändras till ett mer gränslöst sådant, vilket i sig inte enbart behöver innebära något negativt. Jag förstår att mitt

förhållningssätt till privat och offentlig sfär är en bidragande orsak till att jag förundras över hur andra människor väljer att dela med sig av och exponera sitt privata jag i det offentliga, på olika sätt, med hjälp av olika medier.

Egen reflektion

När jag funderat närmare på detta förstår jag att det *kan* påverka min undersökning då det är en del av mig som värdesätter gränser mellan privat och offentligt. Det innebär att min utgångspunkt, redan innan jag påbörjade undersökningen, delvis var bestämd, något som jag till en början inte riktigt ville tillstå, utan min strävan var att förhålla mig objektivt till mitt material. Detta har trots allt en betydelse och att det är viktigt att göra sig medveten om det, som en strävan efter ett slags genomlysning. Då jag studerat kulturvetenskap där mediers makt och påverkan ingått, har jag även fått kunskap inom ämnet, vilket gör att jag snarare sagt blivit mer restriktiv med att exponera mig och min person, exempelvis i olika medier, än vad jag var innan studierna.

André Jansson skriver i inledningen av boken *Mediekultur och samhälle. En introduktion till kulturteoretiska perspektiv inom medie- och kommunikationsvetenskap* att det kan sägas att vi lever i en mediekultur (Jansson 2002: 5), och jag håller med Jansson eftersom vi omges, mer eller mindre dygnets alla timmar, av olika typer av medier. Det har betydelse, det skapar något, det påverkar. Jag förstår även att TV som medium har betydelse och påverkar oss människor på olika sätt och på olika nivåer, det är dessutom ett medium som finns i princip i varje hem. Roger Silverstone skriver i boken *Television and everyday life* om hur televisionen är en del av hemmet, den privata sfären, och den förmedlar bilder från den offentliga världen in till den privata. Televisionen introducerar, presenterar och eskorterar barn på resor över hela jorden långt innan de ens har tillåtelse att gå över till andra sidan gatan (1994 : 29). Men TV som medium har även utvecklats och fått en normförmedlande funktion, där vi som tittare och de som deltar i TV-programmet fostras in i normen.

Friedrich Nietzsche skriver i skriften *Om moralens härstamning* följande rader som jag gärna önskar lämna som ett tankespår inför vidare text:

Har ni någonsin frågat er själv till vilket pris *varje* ideal här på jorden upprättas?
Hur mycket verklighet som varje gång måste förfalskas och förvanskas, hur
många lögner som måste helgas, hur mycket samvete som måste förintas, hur
mycket 'Gud' som måste offras. För att en helgedom skall kunna resas – *måste*
en helgedom rasas. Detta är lagen. Och visa mig ett enda fall där det *inte* varit
så!... (1887: 107).

Syfte

Syftet med undersökningen är att, med utgångspunkt i tematiskt liknande TV-program;
expert- TV-program, undersöka hur experter och coacher med ett slags normerande funktion,
hjälp och vägleder de personer som deltar i TV-programmen. Hur verkar dessa experter och
vad kan det få för betydelse för deltagarna och de som tittar på TV-programmet? Vad är det
för slags moral som förmedlas? Hur ser budskapet ut som experterna och coacherna
förmedlar, och hur framförs budskapet?

Teoretiska utgångspunkter

Orent och rent

Det gemensamma temat i de TV-program som jag undersöker är att det finns något i
programdeltagarna vardagsliv som behöver ordnas upp, det vill säga att det behövs städas och
organiseras (*Rent Hus*), ekonomiskt saneras och organiseras (*Lyxfällan*) samt färdigställa en
redan påbörjad renovering (*Arga snickaren*). Det är med andra ord en icke önskad oordning
som ska bli till ordning. Men vad är det som gör att vi reagerar emot oordning, och vad består
det av? För att förstå betydelsen och föreställningar kring oordning vänder jag mig till Mary
Douglas bok *Renhet och fara. En analys av begreppen orenande och tabu* (1966). Douglas
har utfört en analys av begreppen orenande och tabus, i olika kulturer. Analysen har bidragit
till förståelse för hur social ordning visas i de skilda kulturernas sätt att se på renhet och
smuts. De kulturer som då avses är de ”primitiva” kulturerna men även de moderna. Boken
skrevs 1966 vilket innebär att de kulturer som Douglas skriver om kanske inte ens existerar
idag, men diskussionen i sig, kring orent och tabus kan fortfarande vara giltig. Våra
föreställningar kring renhet och smuts överensstämmer inte alltid med andra kulturers
föreställningar. Det som kan ses på ytan är inte alltid vad som menas då exempelvis olika
beteenden kan bära på en mer komplex betydelse. Som exempel, i ”primitiva” kulturer kan

användandet av smuts innebära ett renande, något som vi från de moderna kan ha svårt att se och förstå. Det är viktigt att man måste titta på helheten och den kontext där situationen utspelar sig och det gäller aspekterna tid, plats, rum och relationer människor emellan, det vill säga var i samhällsstrukturen eller den sociala ordningen som personerna befinner sig, i förhållande till varandra. Med andra ord är orenhet och smuts personliga termer som får betydelse först i de sammanhang som individen själv bestämmer vara orent och smutsigt. Individen påverkas även av vad samhället i övrigt anser vara orent och smutsigt.

Och Douglas skriver att i vår jakt på smuts, som i första hand är tecken på oordning, när vi exempelvis tapetserar om, städar eller inreder styrs vi inte av en rädsla för sjukdomar utan vi organiserar vår miljö så att den ska överensstämma med en uppfattning om hur det ska vara. I den rituella handlingen, exempelvis att städa som är en kreativ handling, skapas harmoni i upplevelsen att städa. Harmonin består i föreningen av *form* (att det ser bra ut hemma) med *funktion* (att det blir rent). Men städningen kan även vara en *symbolisk handling*, som exemplet med rökelsen som symboliserar uppstigande rök från ett offer men även som ett sätt att göra luften uthärdlig efter folk som inte tvättat sig. På samma sätt som vi skapar harmoni i upplevelsen av att städa bör vi även tolka primitiv rening och dess förebyggande åtgärder på samma sätt. Föreställningar om orenande fungerar på två olika nivåer i samhällslivet; *betingad* och *betecknad* nivå. *Betingad nivå* är den nivå som är tydligast och det är här som människor försöker påverka varandras beteenden. Här används naturlagar för att ge stöd till en moralkodex, exempelvis att ett slags sjukdom orsakas av äktenskapsbrott medan en annan sjukdom orsakas av incest. Det handlar om att människor försöker tvinga varandra till en god samhällsanda. Vissa moraliska värden bevaras och sociala regler bestäms utifrån tron på besmittelse, så som exempelvis att en äktenskapsförbrytares blick eller beröring kan förorsaka en sjukdom hos dennes granne eller barn (1966: 12-13). *Betecknad nivå* kan förstås som att de kontakter som anses farliga, då de är besmittade, även är symboliskt laddade. Det finns olika föreställningar om risker, exempelvis finns det en tro om att båda könen utgör en fara för varandra genom beröring med könsvätskor. Men det finns även andra trosföreställningar om att det är bara det ena könet som utsätts för fara, vid kontakt med det motsatta könet, vanligtvis brukar det vara mannen som utsätts för fara. Detta kan tolkas som symboler för sambandet mellan olika delar i samhället, där föreställningarna om sexuella risker återspeglar former för harmoni eller hierarki. Det som gäller det sexuella orenandet kan även gälla det kroppliga orenandet, där de båda könen kan fungera som ett slags modell för samarbete och särskiljande

mellan olika samhällsorgan. Det är våra normer som styr vårt handlande och vi strävar efter att det ska överensstämma med uppfattningen om hur det ska vara, allt enligt normen.

Privat och offentlig sfär – under moderniteten.

Min undersökning är samtida, det vill säga att materialet som jag undersöker är TV-program som kan ses idag år 2010, och jag, som utför undersökningen, är en del av en kontext som är placerad i det senmoderna samhället. För att förstå det senmoderna samhället bör en viss tillbakablick göras, till moderniteten. Moderniteten var en del av upplysningen då människan skulle upplysas till något bättre. Samhället utvecklades i takt med att industrierna växte upp och urbaniseringen tog fart (det vill säga att folk flyttade närmare industrin och möjligheten till arbete, och i samband med det växte städerna upp). Moderniteten innebar ny kunskap inom nya områden och kom att representera *rationalitet* så som exempelvis att erövra sanningen om människan och själen. Naturvetenskapen växte fram och som ett led i detta ifrågasattes den tidigare tron på en allsmäktig Gud och kyrkans roll i samhället. Författarna till boken *Medier och kultur* skriver om att *sekulariseringen* innebar att den tidigare maktpositionen som kyrkan haft förflyttades till världsliga makthavare vilket även innebar att kyrkans makt över människan förändrades. Den tidigare tron på att Gud, och därmed kyrkan, avgjorde människans öde, förändrades till att människan själv hade ansvar över sitt eget öde. Modernitetens utvecklings- och framstegstanke innebar även en tro på individens möjlighet till utveckling (Drotner et al., 1996:42-43).

Det fanns även en tro om en ny upplyst och intellektuell typ av person, en intellektuell medelklassman, som bar på en större förståelse av samtiden. De moderna livssfärerna bestod av den *privata* (hemmet) och *offentliga sfären* (arbetsplatsen), och det var endast männen som hade möjlighet att förflytta sig mellan dessa sfärer, då det var de som arbetade. Gränsen mellan privat och offentlig sfär var tydlig ur många perspektiv, exempelvis ekonomiskt då det var mannen som hade tillträde till den offentliga sfären och arbetet så var det han som tjänade pengar, politiskt att ha frihetliga rättigheter då det var mannen som bland annat hade tillgång till det offentliga rummet och därmed även den rörliga friheten och möjlighet att träffa andra och uttrycka sina åsikter. De som inte hade tillträde till den offentliga sfären, med allt vad det innebar av rörlighet och frihet, ville ut till den offentliga sfären medan de som redan hade tillgång till den strävade efter att bibehålla gränsuppdragningen då den även innebar en maktposition.

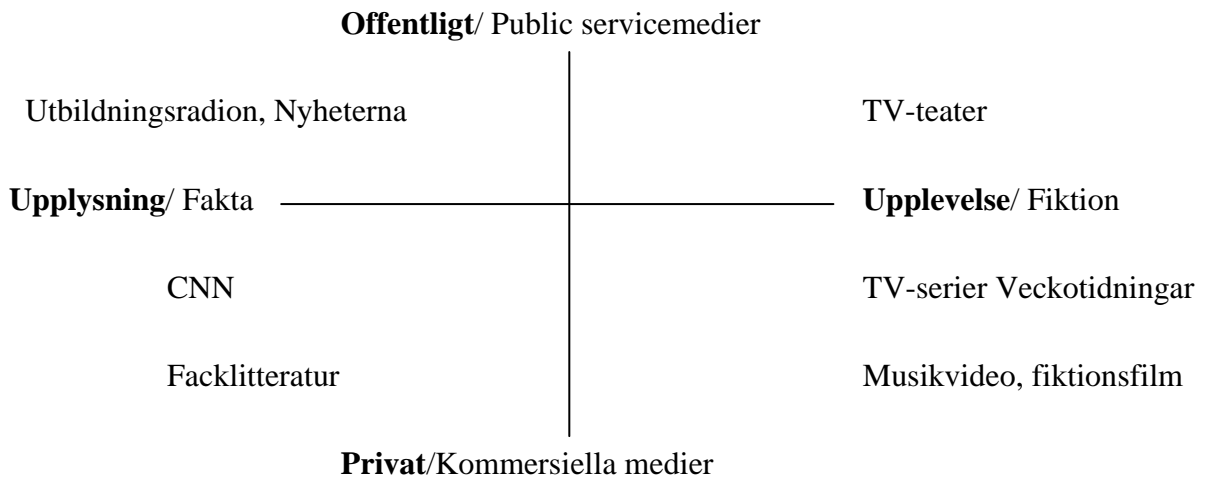
Privat och offentlig sfär – då och nu

I det material som jag använder mig av, tematiskt liknande TV-program, behandlas ämnen som kan benämnas som privata angelägenheter; relations- och kommunikationsproblem, ekonomiska problem och problem med att organisera och hålla rent hemma. Richard Sennett skriver i boken *The Fall of Public Man* (1974, 1976) om det privata och offentliga livet, hur utvecklingen av dessa sfärer kan förstås. Sennetts beskrivning av den historiska utvecklingen av dessa världar använder jag som ett slags grund i min förståelse för hur det privata och offentliga kan förstås i TV-programmen och i en samtida kontext. Sennett skriver att vi lever alla våra liv tillsammans med både vänner och främlingar, och vi existerar i två världar; *den privata och den offentliga*. Dessa världar kan urskiljas teoretiskt men även genom koder i vårt beteende samt genom den kommunikation som finns i dessa världar. Enligt Sennett är den privata världen den lämpliga platsen för själv-upptäckten, det intima och där känslor delas mellan varandra. Detta är något som inte är lämpligt för den offentliga världen. I den offentliga världen fanns det regler, symboler och strukturer för lämpligt beteende som underlättade människans sociala tillvaro. Men detta kom att förändras under 1700-talet då städerna förändrades vilket bland annat resulterade i att den offentliga personen, ”the public man”, kom att förändras. Under 1800-talet påverkades det offentliga livet av industrikapitalismen då det offentliga livet blev mer intensivt och mindre socialt, ett exempel är när och hur varuhusen växte upp i staden. Att gå in till handlaren och handla över disk var en social handling – i varuhusen försvann det sociala då individen försvann i mängden och blev anonym.

Sennett skriver, att på grund av att de intima känslorna har förlorat sina gränser, så har det skapats en förvirring i den privata och den offentliga världen. Den privata världen är inte längre begränsad av den offentliga världen. Det som tidigare ansågs tillhöra den privata världen, exempelvis att uttrycka sina känslor, tillhör lika mycket den offentliga världen. På grund av att det offentliga livet förändrats och försvagats har även de intima relationerna förändrats. Människor har svårt att förstå skillnaden mellan att känna och uppleva saker, att uttrycka dem. Detta beror delvis på att vi är övertygade om att, då vi genuint kan känna, så kommer uttrycket av sig självt. Men konsten att uttrycka sina känslor kommer inte av sig självt, utan det är något som måste läras in. Om man inte förstår och värdesätter konsten att uttrycka sina känslor, finns det risk att förfiningen av våra beteende koder förstörs, och det är på dessa som den offentliga diskursen baseras. Anthony Giddens skriver i boken *Modernitet*

och självidentitet. Självet och samhället i den senmoderna epoken om hur Sennett förklarar att det offentliga rummet blivit ”dött” är en orsak till narcissismens utbredning. Människor söker i sig själva och i det personliga, det som de inte kan få på offentlighetens arenor (1997, 2008: 203). Med andra ord, det är viktigt att vända sig inåt och ”lära känna sig själv”, för att sedan vända sig utåt och ”förverkliga sig själv”. Det innebär en identitetsskapande process som sker i relation till andra människor, främst i *nära* och *varma* relationer till andra, något som sedan kom att bli en norm för ett gott socialt liv. En relation som var kall och distanserad kom att representera motsatsen. Jostein Gripsrud skriver i boken *Mediekultur Mediesamhälle* hur även det offentliga livet påverkas av normen om närhet och värme, vilket innebär att den som yttrar sig i offentligheten bedöms utifrån i vilken grad de framstår som varma och nära personer (1999: 293). Den personen som då står *nära* uppfattas oftast som ärlig och sann, vilket även används inom media för att lyfta fram ”det mänskliga”. Det privata används i det offentliga för att skapa intresse och engagemang, tittarna känner igen sig i det mänskliga och trovärdigheten, för TV-programmet och dess koncept, ökar.

Författarna till boken *Medier och kultur. En grundbok i medieanalys och medieteorier* skriver att det moderna medielandskapet har utvecklats i förhållande till kommunikationskulturernas grundläggande kännetecken: reproduktion, separation av tid och rum och interaktion. Reproduktionen är gemensam för de moderna medierna, det vill säga från den tryckta kulturen och framåt. Och det var främst när de audiovisuella medierna (i första hand TV) kom som vi förändrade uppfattning om tid och rum. Interaktionen mellan sändare och mottagare förändrades då datormediet öppnade möjligheterna till tvåvägskommunikation, att därmed komma bort från den envägskommunikation som kännetecknat de moderna medierna. Medierna har formats kring de sociala skärningspunkter som rör sig mellan polerna privat och offentlig. Den här modellen (se nedan) åskådliggör sociala och kulturella fält, programformat och olika medieinstitutioner

Författarna skriver om ett antal gemensamma drag för utvecklingen där bland annat några medieformer, så som exempelvis Danmarks Radio, har strävat efter att bibehålla gränsdragningen mellan privat och offentlig, medan exempelvis CNN har levt på att utvidga och exploatera gränsen mellan privat och offentlig, samt mellan upplevelse och upplysning. Medierna har medverkat till att synliggöra dessa gränser, vilket även kan förstås som att medierna har varit betydelsefulla aktörer i den moderna samhällsutvecklingen (Drotner et al.1996: 52-53). Med andra ord har den massmediala världen, enligt min förståelse, varit delaktig i att lösa upp gränsen mellan privat och offentlig sfär. Som TV-tittare och del av ett samhälle har vi inte bara erbjudits en gränsöverskridande värld utan även mer eller mindre förflyttats, medvetet och/eller omedvetet, över gränser mellan privat och offentlig sfär.

Experter och coacher

När jag slår upp ordet *expert* via Internet och Nationalencyklopedins hemsida www.ne.se får jag fram följande: **exper**t, person med stor sakkunskap (inom ett givet ämne). Det kan vara svårt att tydligare än så definiera vad som menas med expert. Så som jag förstår finns det inte något övergripande krav på exempelvis en specifik utbildning för att kunna benämna sig själv som expert. Expert inom ett område kan du då benämna dig när du exempelvis har arbets- och/eller livserfarenhet eller bär på kunskap som förvärvats genom studier. Thomas Johansson har skrivit en tematisk trilogi; *Makeovermani* (2006), *Experthysteri* (2007) och *Managementsyndromet* (2008), som delvis handlar om det berörda ämnet, det vill säga experter och coachning. I boken *Experthysteri* skriver Johansson om att medvetenheten om att det inte finns några totala sanningar, har ökat, och att det är svårt att hitta enkla lösningar. Det gör att människan har blivit mer kritisk och väljer expert på samma sätt som de väljer vilka

varor som ska konsumeras. Det som är viktigt är att de råd som experterna ger låter bra och passar ihop med den livsstil som människor har, och med de värden som styr hur människor lever sina vardagsliv (2007: 48). Med andra ord, på samma sätt som vi väljer ett visst slags mode, av en viss designer, väljer vi expert då det tilltalar oss just nu och passar in i vårt liv just nu. Det appellerar och stämmer överens med de föreställningar som vi bär på.

Dagligen gör vi olika val där konsekvenserna av dessa val kan vara svåra att förutspå. Det individuella ansvaret att utföra, många gånger livsavgörande val skapar ett behov hos individen, behovet av vägledning. Och det är här som experterna och coacherna uppfyller behovet på olika sätt och ger oss individer den vägledning som eftersöks. Men dessa experter och coacher symboliserar även något annat utöver själva vägledningen. Genom deras hierarkiska position som vägledare innefattas även ett slags maktposition där makt utövas på de personer som vägleds. Makten består i att experten/coachen bär på en kunskap som personen önskar nå. Dessa experter och coacher bär även på en moral som förmedlas vidare, genom exempelvis deras sätt att tala, vilket ordval de gör och det kroppsspråk de använder. Johansson skriver att det har skett en utveckling från de stora auktoriteterna till en mer mångfasetterad och disparat expertpanel. Utbudet och tillgången av litteratur och TV-program har utökats kraftigt, och de ämnen som behandlas är allt ifrån utvecklingspsykologi till relationer, kommunikation, sexualitet och uppfostringsstrategier. Avståndet mellan experterna och vardagsmänniskan har minskat, vilket enligt Johansson visas bland annat genom att experterna försöker omvandla kunskapen till lättsmälta och kommersiellt gångbara råd (2007: 12-13). Dessa experter skulle kunna liknas vid det Mike Featherstone benämner i boken *Kultur, kropp och konsumtion* (1994) som kulturförmedlare, då de är med och skapar och förmedlar ett visst slags kultur.

Nicolas Rose skriver i boken *Governing the soul* om hur experten är med och konstruerar en persons förståelse om sig själv, experten är med och skapar en bild av personen ”som någonting” som ett sätt att göra livet förståeligt och hanterbart. Med hjälp av expertens kunskap letar personen en förståelse om sig själv. Maktaspekt i det hela är att experten blir bekräftad, som expert, när personen hittar den rätta bilden av sig själv. Det är viktigt för personen att förstå och hitta en förklaring, och därmed även komma överens med experten för att inte hamna utanför gemenskapen som representeras av den norm som experterna förespråkar (1989,1999: XVIII).

I boken *Managementsyndromet* skriver Thomas Johansson om coachning som en gradvis psykologisering av arbets- och vardagslivet. Idrottsvärlden och framgångsrika människor har tidigt haft coacher, men idag är det främst i arbetslivet som coacherna finns. Det handlar i första hand om att ge individen de kunskaper som kan behövas för att skapa bättre förutsättningar för prestation, livsföring och effektivitet. Coachen ställer frågor och lyssnar empatiskt, kommenterar vid rätt tidpunkt och använder aktivt sin emotionella intelligens. En coach ska inte gå in på allt för personliga problem, utan mer ge stöd och råd (2008).

Moral

Margareta Rönnberg skriver i boken *Moralbilder. Om medieetik, våld och debatt* att moral handlar om gott och ont, som absoluta värden. Till skillnad mot etik som handlar om bra eller dåligt, mer relativa värden (1998: 9). Moralen baseras delvis på normer som förmedlas till individen via exempelvis familj, vänner, skola och utbildning, omgivning, medier, regler och lagar, historien och samtiden. Vi kan aldrig undgå moralen eftersom vi ständigt måste göra val av olika slag; ska jag välja det ena eller det andra. Och skulle vi inte välja något av dessa två kommer vi ändå inte undan moralen, den finns där även fast vi väljer att inte välja.

Zygmunt Bauman skriver bland annat om moralen i boken *Skärvor och fragment. Essäer i postmodern moral* (1995), och enligt Bauman består moralen av socialt konstruerade och socialt understödda regler för lämpligt beteende. Han menar att moralen redan finns där innan vi hamnar i en moralisk valsituation. Att ställas inför valet mellan gott eller ont är att hamna i ett tillstånd av ambivalens eftersom valet kan få olika konsekvenser. Dessa konsekvenser är svåra att förutsäga, än mindre att bedöma på förhand. Det innebär ett ansvar att göra rätt val, som stundom kan vara krävande och skapa en ensamhet. Och det är själva ansvaret för ens eget ansvar som är *meningen* med att vara moralisk. Bauman använder sig av Nietzsches förklaring kring vad som kan bedömas som gott respektive dåligt, nämligen att det på något sätt har att göra med hierarkisk ordning (exempelvis överlägsenhet och underlägsenhet, dominans och herravälde). De som representerade överhögheten var befriade från att ens fatta beslut om vad som var moraliskt eller inte, eftersom de var fria. De som var förtryckta blev moraliskt väckta genom upplevelsen av orättvisa. Vidare skriver Bauman om hur de etiska experterna, med sina maktpositioner till vanliga människor, har makt att stifta lagar och även att se till att dessa följs, vilket de kan göra eftersom de har tillgång till kunskap – så som

genom att tala med förfädernas andar, studera de heliga skrifterna - som inte är tillgänglig för vanliga människor. Detta kan fortgå så länge som den vanliga människan inte har tillgång till kunskapen utan måste av den anledningen vända sig till experterna för att få tillgång till den. Experterna måste med andra ord påvisa behovet av dessa lagar, att vanliga människor inte kan fortsätta leva så som de gjort, utan istället bör följa de auktoritativa experternas lagar och därmed bli anständiga och moraliska människor. När ett budskap upprepas med auktoritet och med tillräckliga argument, blir de till slut sanna. Och när människan gett upp tilliten till det egna omdömet känner vi rädsla för att göra fel, och det är därigenom som behovet av expertisen växer fram. När väl beroendet etablerats blir det självklart, något som dessutom blir självreproducerande.

Christopher Lasch skriver i boken *Den narcissistiska kulturen* om ett nytt slags narcissistisk typ av individ som kan beskrivas som enormt självmedveten, aldrig nöjd gällande sin hälsa, rädd för att åldras och att dö, vilket resulterar i att individen ständigt letar efter eventuella fel att korrigera. Individen strävar efter att komma överens med andra men klarar inte av att skapa långsiktiga vänskapsrelationer, det finns ett behov att sälja sitt jag ungefär som att detta jag är en slags vara, hela tiden jagandes nya känsloupplevelser vilket i sig bidrar till svårigheten att skapa långsiktiga vänskapsrelationer. Konsumtionskulturen och den narcissistiska kulturen sammanfaller ungefär samtidigt, vilket kan ses och förstås genom att konsumtionskulturen befrämjar narcissism då den lovar de saker som narcissisten önskar sig; attraktionskraft, personlig popularitet och skönhet genom att just konsumera ”de rätta varorna” och tjänsterna (1981, 1997).

Metod och material

Metod

Som metod har jag valt att använda mig av ett slags medieanalys där jag ser TV-programmens innehåll som texter, som jag läser och sedan tolkar. När jag analyserar gör jag det till viss del med hjälp av den klassiska dramaturgin inom film, som ett sätt att förstå hur handlingen och karaktärerna är uppbyggd. Det i sig påverkar förståelsen av innehållet och budskapet i TV-programmen. Det handlar om *vad* som sägs/görs, *hur* det sägs/görs och vilken betydelse det *kan* få/förstås. Dessa texter har kodats med ett visst innehåll av en avsändare som jag, mottagaren, avkodar i min analys.

I min undersökning av TV-programmen började jag med att titta igenom dessa en gång. Därefter tittade jag igenom avsnitten igen, samtidigt som jag antecknade dialogen i respektive TV-program. Anledningen till att jag valde att anteckna hela dialogen var att jag önskade komplettera ljud och de rörliga bilderna med en text, samtidigt som jag gavs möjlighet att fördjupa mig i innehållet. Eftersom det tar lite tid att anteckna gavs det utrymme att reflektera kring vad som faktiskt sades och av vem. Därefter har jag återvänt och undersökt om jag kan se eventuella likheter/olikheter mellan programmen i exempelvis vad som sägs, hur det sägs, vilka bilder som visas, vilka handlingar som görs, vad det kan få för betydelse. Dramaturgin, det vill säga själva uppbyggnaden av TV-programmen har betydelse. Enligt den klassiska dramaturgin berättas en historia efter ett visst schema, som ett sätt att hålla uppe publikens intresse under hela historien. Dramaturgin gör att exempelvis publikens känslor engageras i TV-programmets berättelse och deltagare. I min analys kommer jag att använda mig av den klassiska dramaturgin, utifrån Claes Jennings beskrivning i boken *Medieboken. Rörliga bilder* om hur en films dramaturgi generellt är uppbyggd, som ett sätt att förstå TV-programmens uppbyggnad och struktur. Dramaturgin är generellt uppbyggd av *anslag* om vad programmet ska handla om, *presentation* av rollfigurer, *konflikten* som är kärnan i programmet, *fördjupningen* där deltagarna genomgår en förändring och utveckling, *upptrappning* där deltagarna motsätter sig förändringsprocessen, *avtoningen* där publiken får en sammanfattning av programmets innehåll (1996: 78-).

Jag förstår att det har en betydelse vem jag är, då det är jag som tolkar och analyserar. Hur ser min förförståelse ut? Hur funderar jag själv kring moral och det privata och offentliga? Jag skulle vilja använda mig av Margareta Rönnerbergs beskrivning av moral i boken *Moralbilder. Om medieetik, våld och debattporr* då hon skriver att moral handlar om gott och ont, som absoluta värden (1998: 9). Jag håller med Rönnerberg i ovanstående samtidigt som jag även förstår att det kan vara problematiskt att definiera vad moral är. Moral är något som vi gemensamt kommit överens om, men det som kan ha betydelse är, för att använda mig själv som exempel, att jag är kvinna, 42 år, född och uppvuxen i en liten by uppe i Norrbotten, min familj var arbetarklass, och allt detta har naturligtvis präglat mig och min uppväxt. Den moral som är min moral, och många i min ålderskategori, kanske inte överensstämmer med exempelvis unga tonåringar idag då gränser har förflyttats, betydelsen och förståelsen av moral har förändrats och förändras kontinuerligt. Med andra ord, det som jag ser och tolkar som moraliskt i TV-programmen kanske inte en annan, yngre person ser och värderar på samma sätt som jag.

Material

Det var inte några svårigheter att hitta material till min undersökning eftersom det finns ett överflöd av svenska TV-program att välja ifrån, exempelvis *Kniven mot strupen* som handlar om att kocken Alexander Nilson rycker ut och hjälper olika restaurangägare som står vid ruinens brant. Alexander hjälper bland annat till med att få ordning på ekonomin, menyer, arbetsfördelning, marknadsföring. *Du är vad du äter* är ett TV-program där en eller ibland två deltagare i varje avsnitt får hjälp av kostrådgivaren Anna Skipper. Tillsammans ska de under åtta veckor ändra sina matvanor samt gemensamt hitta bra träningsformer till respektive deltagare. *Room service* är ett TV-program där programledarna Johnnie och Mattias, som är målare och snickare, tillsammans med inredare/kreatörer förvandlar de det trista svenska furufolkhemmet till snygga och roliga drömhägar. TV-programmet *Sveriges fulaste hem* handlar om att designers och inredarna Simon och Thomas åker hem och hjälper människor med inredningsproblem. *Grannfejden* handlar om grannar som inte kommer överens och får därför hjälp av Robert Aschberg och proffsmedlaren Jonas Gåde att ta första steget och få fred.

Det material jag valt ut och som jag har undersökt är tre avsnitt av respektive TV-program: *Arga snickaren*, *Lyxfällan* och *Rent hus*. Jag har valt ut TV-program som *tematiskt* liknar varandra, det vill säga att programidén är att på olika nivåer hjälpa människor som är i behov av det och som själva (eller av närstående) kontaktat redaktionen för respektive TV-program, för att få hjälp. Det som möjligtvis skiljer dessa ovanstående TV-program från andra liknande är att det inte bara är en fysisk hjälp som erbjuds programdeltagaren, exempelvis att städa eller bygga klart, utan även hjälp på ett intimt, personligt plan. Anledningen till att jag valde tre avsnitt av respektive TV-program är att det ger mig ett bra material att arbeta med då jag kan jämföra avsnitten med varandra och därigenom se eventuella återkommande mönster och strukturer. Det blir sannolikt mer tydligt än att bara använda mig av ett enskilt avsnitt. Jag har valt att använda mig av tre olika TV-program då jag även därigenom kan se likheter och skillnader mellan TV-programmen. Som exempel, det jag ser i *Lyxfällan* kanske jag inte ser i *Rent hus*, men om jag inte hade haft *Lyxfällan* att jämföra med och referera till hade jag troligtvis haft svårighet att se att något inte finns med i *Rent hus*.

Presentation av TV-program:

Arga snickaren är ett TV-program som visas på Kanal 5 och på Kanal 5's hemsida (www.kanal5.se) kan följande presentation läsas "Arga snickaren – räddaren för sönderrenoverade hem och relationer". På hemsidan står vidare information om att *Arga snickaren* och programledaren Anders Öfvergård är snickare och fyrbarnspappa. Han har tidigare drivit fyra krogar och arbetat med reklam. Idag har han en egen byggfirma och han är snickare, byggnadsingenjör, finsnickare och entreprenör. Programidén, så som jag förstår det, är att Anders Öfvergård samt personal (bestående av exempelvis inredare, snickare, målare, golvläggare, takläggare) åker hem till personer som har problem med att färdigställa den redan påbörjade husrenoveringen och om möjligt förstå och vägleda eventuella underliggande relationsproblem. *Arga snickaren* gör först ett hembesök där han undersöker vad som hänt, därefter kommer han och hans personal och hjälper till med att färdigställa delar av huset. Men som sagt, det är inte bara huset som *Arga snickaren* ägnar sin uppmärksamhet åt, utan även berörda ägare. De får råd av olika karaktär så som exempelvis hur de ska få relationen att fungera, individuell coaching och stöttning. På hemsidan (www.kanal5.se) står det att Anders uppgift som programledare är att tala klarspråk och hjälpa paren att börja samarbeta och lägga upp en plan för hur de ska bli klara.

Avsnitt 1 säsong 2 – här får vi som tittare möta Kina och Lollo och deras fem tonårsbarn. Lollo har under en längre period arbetat ensam med renoveringen, detta trots att han haft stroke två gånger.

Avsnitt 2 säsong 2 – här möter vi Åsa och Sverker och deras två småbarn. De började bygga på sitt hus för 10 år sedan och nu har de kört fast.

Avsnitt 3 säsong 2 – här möter vi syskonen Maria och Martin och deras mamma Berit. De bor i en hyreslägenhet sedan 20 år tillbaks och deras katter har förstört stora delar av lägenheten genom att bland annat riva sönder väggar och kissa på golv.

Lyxfällan är ett TV-program på TV3 med programidén att personer som befinner sig i en ekonomisk kris kan anmäla sig (eller av närstående) till att delta i programmet, och därmed få hjälp och vägledning ut ur krisen. Programledarna Charlie Söderberg och Mathias Andersson hjälper till med att kartlägga den ekonomiska situationen och därefter gemensamt utarbeta en plan för att förbättra det ekonomiska läget, vilket exempelvis kan innebära hjälp med att söka arbete, sälja av delar av den personliga egendomen eller boka tid hos banker vid eventuella

omförhandlingar av lån. För många deltagare kan processen upplevas som slitsam och programledarna agerar stundom även som samtalspartner och personlig coach.

Programledare Mathias Andersson är ägare av en bokförings- och redovisningsbyrå, delägare i ett medieföretag samt arbetar som business manager, utsågs till ”Årets manager 2004” av Svenska Eventakademin. Programledare Charlie Söderberg arbetar som rektor på skolan Balansekonomi och är föreläsare inom ämnet ekonomi (info om programledare hämtat från Internet och hemsidan sv.wikipedia.org/wiki/Lyxfällan). Programmet har vunnit priset som ”Årets livsstilsprogram” år 2007, 2008 och 2009, i TV-programmet Kristallen (sv.wikipedia.org/wiki/Lyxfällan). TV-programmet Kristallen är en gala där Stiftelsen det svenska tvpriset belönar det bästa inom svensk television (<http://www.kristallen.tv/tv-priset/om-kristallen/>).

Avsnitt 2 säsong 8 – här får vi som tittare möta Stina och Thomas och deras två barn. Thomas arbetar som flyttkarl med en inkomst på 21.000:-/mån, Stina arbetar som personlig assistent och tjänar 25:-/tim, vilket innebär att de har problem med att få månadslönen att räcka till alla räkningar. Stina har även skulder hos Kronofogden.

Avsnitt 3 säsong 8 – här möter vi ensamstående mamman Maria och som driver ett eget företag som frisör och massör. Hon har inte betalat de räkningar som hon ska, vilket bland annat resulterat i att hon har skulder hos Kronofogden. Ett annat stort problem är att hon impulshandlar kläder, inredning till hemmet och för inte så länge sedan impulshandlade hon en häst via Blocket.

Avsnitt 4 säsong 8 – här får vi möta egenföretagaren Tommy. Han bor i föräldrahemmet som han och hans tre systrar ärvt av sina föräldrar. Företaget som han driver är inriktat mot grävning, dränering och stensättning och han har köpt maskiner till firman på lån och leasing. Tommy har svårt att hålla isär den privata ekonomin med firmans, trots att han har haft hjälp med det administrativa. Nu har han en skuld hos Kronofogden på 850.000:- och har fått besked om utmätning.

Rent hus är ett TV-program som visas på TV4 och TV-programmet har liknande koncept som ovan, men nu är det städning, ordning och reda som gäller. Städexperterna Marie-Louise Danielsson Tham och Marlène Eriksson kallas in och ger lektioner i städning till bostadsinnehavaren (och tittarna) samtidigt som bostaden städas rejält och ställs i ordning. Programledare Marie-Louise Danielsson Tham, professor i livsmedelshygien, tar olika slags

prover från den ostädade bostaden, dessa prover skickas sedan för analys och resultatet uppvisas som ett övertygande och vetenskapligt bevis för all smuts som inte syns. På samma sätt som i ovanstående TV-program kan processen upplevas som både positiv och negativ, hos deltagarna, vilket innebär att programledarna stundom agerar som personliga coacher. Programledare Marlène Eriksson är vd på en städfirma. Programledare Marie-Louise Danielsson Tham är veterinär och professor i livsmedelshygien.

Avsnitt 11 09-05-27 – här möter vi Jeanette och Micael samt deras dotter. De bor i en tvårummare. Jeanette har fibromyalgi och Micael har haft två stycken diskbråck vilket innebär att de inte har städats under en lång tidsperiod. De har även haft svårt att motivera sig till att städa.

Avsnitt 10 09-05-20 – i det här avsnittet får vi möta Terttu som bor med sina 8 katter i en trerummare. Efter en tragisk händelse drabbas Terttu av en depression, vilket har lett till att lägenheten fyllts med smuts och skräp. Hela lägenheten luktar dessutom, då katterna kissar överallt.

Avsnitt 8 09-05-06 – här får vi som tittare möta teater- och kulturintresserade Gabriella. Hon bor i en tvårumslägenhet. Efter mammans bortgång och en svår separation rasades hennes tillvaro. Lägenheten är nu fylld av gamla saker, några av värde. Antikexperten Peder Lamm undersöker vilka saker som är av värde.

Tidigare forskning

Thomas Johansson har skrivit en tematisk trilogi med syfte att utforska hur psykologiskt tänkande bidrar till att skapa en viss världsbild och är med och strukturerar människors vardag. Trilogin innehåller följande böcker: *Makeovermani. Om Dr Phil, plastikkirurgi och illusionen om det perfekta jaget* (2006), *Experthysteri. Kompetenta barn, curlingföräldrar och supernannies* (2007) och *Managementsyndromet. Så skapas den moderna chefen* (2008).

Makeovermani. Om Dr Phil, plastikkirurgi och illusionen om det perfekta jaget (2006) där Johansson undersöker hur fenomenet *Dr Phil* och andra program som *Extreme Makeover* har fått sådan stor genomslagskraft i västvärlden. Synen på professionell hjälp håller på att förändras och många människor har förlorat respekten för exempelvis läkare, vilket gör att människor idag är med benägna att söka sin egen hjälp. Etablerade institutioner har förlorat en del av den tidigare självklara legitimiteten. Idag hämtar människor information på andra sätt,

så som exempelvis via media. Johansson skriver om själens problem och om självhjälpskulturen, om kropp, hälsa och livsstil med den nya fitness- och hälsokulturen.

Experthysteri. Kompetenta barn, curlingföräldrar och supernannies (2007). Med hjälp av exempel som rådgivningslitteratur av de olika slag, så som av Anna Wahlgren, Lars H Gustafsson, *Vi Föräldrar*, *Nannyjouren* och *Dr Phil*, beskriver Thomas Johansson hur avståndet mellan föräldrar och experter minskat, och hur rådgivningslitteraturen till föräldrar förändrats till ett mer vardagspedagogiskt förhållningssätt. Johansson förklarar att detta tar sig uttryck i att experterna försöker omvandla sina kunskaper till mer lättförståeligt och kommersiellt gångbara råd. I boken beskrivs tydligt vikten av att placera detta i ett sammanhang för att förstå sambanden och eventuella förändringar.

Managementsyndromet. Så skapas den moderna chefen (2008) där Johansson undersöker det nya chefsidealet. Boken är enligt Johansson ett kulturanalytiskt bidrag till förståelsen av den moderna managementkulturen och Johansson har främst intresserat sig för hur psykologisk expertis med dess kunskap letat sig in i den moderna ledarskapsfilosofin. Den moderna ledaren ska bland annat ha emotionell intelligens och vara en god förebild för de anställda på samma gång som den moderna ledaren ska prioritera det egna självförverkligande. För att nå detta behövs exempelvis coacher, experter, föreläsare och litteratur.

Kathleen S. Lowney skriver i boken *Baring our souls. TV Talk Shows and the Religion of Recovery* (1999) om hennes undersökning kring fenomenet talkshows. Lowney menar att människor tittar på talkshows av olika anledningar; för att det är underhållande och ett sätt att fly från ett hektiskt liv och för rekreation, för att få information då de stundom kan känna igen sig själva och eventuella problem, som ett sätt att möta andra människors erfarenheter som man personligen aldrig mött, det kan även uppstå en känsla av upprymdhet av att ta del av andra människors problem som ibland kan röra sig i gränslandet mot det extrema som gör att tittaren upplever sina egna problem som obetydliga.

Mike Featherstone skriver i boken *Kultur, kropp och konsumtion* (1994) att utvecklingen av konsumtionskulturen under 1900-talet skapade ett nytt socialt, skikt som fått en betydande roll inom den samtida kulturen. Den nya medelklassen benämner Featherstone som kulturförmedlarna. Kulturförmedlarna kännetecknas av att de är experter på symbolproduktion, exempelvis TV-producenter, konstnärer, informatörer, terapeuter, dietister

och sexologer. Kulturförmedlarna och utvecklingen av konsumtionskulturens uppkomst hänger samman, enligt Featherstone. Människan omges med ett ständigt flöde av bilder som lyfter fram konsumtion, hälsa och skönhet. Kulturförmedlarnas roll är att förmedla symboliska innebörder, som är förenade med konsumtionsvarorna. Som ett resultat av detta bildspråk är det en ny sorts hjältar som uppträder på den kulturella arenan: konsumtionshjältarna.

Avgränsning

Gällande uppbyggnaden av avsnitten, det vill säga dramaturgin, så förstår jag att själva redigeringen av programmen har betydelse. Exempelvis funktionerna producent, klippare och redigerare har betydelse i utformningen av TV-programmet. Med det avser jag exempelvis hur experter/coacher och deltagare framställs i programmet, då råmaterialet till TV-programmet redigeras och formas, en process som vanligtvis varken deltagare eller experter/coacher är delaktiga i. Jag kommer inte att diskutera detta mer än att jag konstaterar att det har betydelse. Jag riktar fokus på vad jag som tittare ser; vad som sägs/görs, hur det sägs/görs och vad det kan ha för någon betydelse.

ANALYS

Dramaturgi

Som jag beskriver ovan är det tematiskt liknande TV-program som jag analyserar. Själva uppbyggnaden av programmen har betydelse, det vill säga dramaturgin, då det delvis är genom den som exempelvis publikens känslor engageras i programmets berättelse och deltagare. Det är också genom dramaturgin som eventuella konflikter lyfts fram och det är där som experterna/coacherna vägleder och lär deltagarna det som eftersträvas. Dramaturgin är strukturen i respektive TV-program och kunskapen om dramaturgin skapar en förståelse och underlättar analytiskt när jag tittar på respektive avsnitt. Jag kan exempelvis därmed tydligare förstå av vilken anledning ett visst klipp med en viss handling kommer just i inledningen. Dramaturgin blir på så sätt grunden eller om jag använder mig av en liknelse; galgen/skelettet som berättelsen hängs upp på.

Jag använder mig av Claes Jennings beskrivning av den klassiska dramaturgin, det vill säga hur en films dramaturgi generellt är uppbyggd, ur boken *Medieboken. Rörliga bilder* (1996: 78-). Dramaturgin i TV-programmen är i princip den samma i alla avsnitt som jag tittat på. Det vill säga, det finns ett *anslag* som är den första scenen. I anslaget visas ett slags koncentrat av TV-programmets innehåll och det är en slags överenskommelse med publiken, om vad de ska få se och uppleva samt vilka frågor de ska få svar på om de väljer att se resten av TV-programmet. I TV-programmen är det snabba klipp som är tagna ur det avsnitt som ska visas. Och enligt min tolkning handlar det ofta om att klippen är tillspetsade för att fånga tittarnas uppmärksamhet och nyfikenhet. Ett mycket bra exempel från de TV-program som jag tittat på är *Lyxfällan*, avsnitt 4, där Tommy står ute på gårdsplanen och talar till kameran om hur besvärligt och jobbigt det är då han meddelats att om två dagar ska Kronofogden komma hem till honom för att göra en utmätning. Samtidigt som Tommy berättar har det klippts in en bild där fyra bilar rullar in på gården och Tommy säger: ”och sen när de kör in på gården, jag trodde det var i princip kört”. Här uppfattade jag det som att han syftade på att Kronofogden kommer när ”bilarna rullade in på gården”, men i själva verket, visade det sig senare i programmet, var det Tommys kompisar som kommit för att hjälpa honom städa upp på gården. När det klipps ut ur sitt sammanhang blir betydelsen en helt annan, något som sannolikt skapar nyfikenhet och ett förväntat spänningsmoment hos tittaren.

Nästa steg i dramaturgin är där rollfigurerna i TV-programmet *presenteras* för publiken. Programledarna presenteras, vad de arbetar med till vardags, eventuellt vilken utbildning de har. Det som är slående, framför allt i *Lyxfällan*, är att när presentationen av programledarna börjar byts bakgrundsmusiken till en marsch eller annan musik som enligt min tolkning ska representera bestämdhet och målmedvetenhet. Musiken är stämningsskapande och den skapar känslor hos tittarna. Dessa känslor smittar även av sig på de bilder som visas i TV-rutan (Jennings, 1996: 45). I det här fallet förstärker musiken bilden av experterna som beslutsamma och målmedvetna. Om musiken hade varit av annat slag hade presentationen av experterna blivit mindre kraftfull och därmed skulle även bilden av experterna i sig uppfattas som mindre kraftfull. Därefter får tittarna en tydligare presentation av avsnittets deltagare; ålder, yrke, inkomst, familjesituation, hur det ser ut hemma hos personen, hur personens ekonomiska situation ser ut eller information om hur länge byggnation och renovering pågått etc. Bilden av den deltagande förstärks av kommentarer från programledarna, så som exempelvis i *Rent Hus* avsnitt 10, när programledarna går runt och tittar på det ostädade

hemmet och säger: ”det var det värsta jag skådat!” och ”det här är ju katastrof!”, ett uttryck som även används flitigt av programledarna i *Lyxfällan* då de presenterar deltagaren.

Genom programledarnas kommentarer och information om deltagarna byggs nästa steg upp i dramaturgin, det vill säga *konflikten*. Det är det här som är själva kärnan i TV-programmet. Oordningen måste ställas i ordning. Experterna/coacherna vägleder och visar den deltagande, från okunskap till kunskap, omedvetenhet till medvetenhet, vilket många gånger sker med en övertydlig pedagogik, som exempelvis i *Lyxfällan*, avsnitt 3, där programledaren Charlie berättar för kameran om hur han gått tillväga när han pedagogiskt undervisat Maria i ekonomi. Charlie säger: ”Det är nästan på gränsen till barn-TV när vi sitter och klipper sönder pappersbitar och lägger lego. Men i Marias fall så är det så otroligt viktigt att hon förstår vad det innebär”. Detta är något som inte sker helt smärtfritt utan deltagaren behöver genomgå en process vilket den inte alltid anser sig behöva eller är förberedd på att genomgå. Terttu, deltagare i *Rent hus* avsnitt 10 säger bland annat, när de påbörjat utresning av mängden böcker som hon samlat på sig: ”det här kändes liksom att det gick för fort, för jag orkade inte välja själv tidigare”.

Men med experternas fasta hand och uppmuntran, dramaturgins nästa steg *fördjupningen*, leds deltagaren in i och igenom en förändring och utveckling. Ofta sker det här ett slags bakslag där den deltagande motsätter sig processen, dramaturgins *upptrappning*, men experten fortsätter arbeta med den redan påbörjade förändringsprocessen och till slut når konflikten sin kulmen. Det goda segrar och det onda tillintetgörs. Det avslutande steget i dramaturgin är *avtoningen* där berättelsen är slut, publiken får en sammanfattning och om det fanns några eventuella tveksamheter angående innehållet kan dessa ges svar på och förståelse kring. I de TV-program som jag tittat på finns avtoningen med, men den är utformad på olika sätt. Exempelvis i *Arga snickaren* avslutar Anders med ett slags sammanfattning där han berättar vad han och medarbetarna har gjort hemma hos deltagarna, men Anders riktar även uppmaningar till deltagarna om vad de bör göra i framtiden för att det fortsatta arbetet ska fungera, och Anders avslutar samtalet med liknande uppmaning om att ”lös det här nu”. I *Rent hus* avslutas TV-programmet med en festlighet där programledarna och deltagarna samtalar med varandra om förändringen, samtidigt som bilderna växlas mellan hur det såg ut innan och hur det ser ut efteråt. Deltagarna delar med sig om vad de har lärt sig under tiden och konstaterar att de inte vill återgå till det som var. Programledarna avslutar respektive avsnitt med att överlämna en present bestående av städmaterial till deltagarna. I *Lyxfällan* återvänder

programledarna till deltagarna efter ett par veckor. Gemensamt går de igenom hur det gått med den nya budgeten, därefter rivs kontraktet som skrevs under i början av avsnittet samtidigt som speakerrösten återupprepar vad som ingick i kontraktet som deltagarna lyckats uppnå.

Dramaturgin i de TV-program jag tittat på är i stort sett densamma, och den följer den klassiska dramaturgin som jag skriver om ovan. Det är en struktur och ett slags berättande som underlättar förståelsen för tittarna då den ständigt återkommer, redan innan tittarna ser på avsnittet vet de i princip vad de kan vänta sig. Det vill säga att avsnittets deltagare presenteras, programledarna ska presenteras, vilket slags problem deltagarna har, undersökning av problem och eventuella underliggande sådana, lösningen av problemet och hur deltagarna ska arbeta vidare för att undvika eventuella framtida problem. Den enda skillnaden mellan avsnitten, i respektive TV-program, är att det är olika deltagare och vilken typ av problem de har. Avsnitten visas en bestämd dag, varje vecka, vilket skulle kunna ses och förstås som ett slags mantra, en återupprepning av en fostran med ett visst slags budskap.

Programmets kommunikationsnivå

Enligt min tolkning utspelas själva handlingen i TV-programmen på olika nivåer. Det innebär, att eftersom det är genom tal och handling som experterna önskar uppnå en beteendeförändring hos de deltagande och det är även genom tal och handling som experterna förmedlar ett visst slags moral till deltagarna och till TV-tittarna, sker även det på olika nivåer.

Kommunikationsnivåerna som jag kommit fram till är:

1. Ansikte till ansikte, det vill säga deltagare och programledare/expert talar direkt till och med varandra.
2. Programdeltagare och programledare talar till kameran. Den som talar är ensam utan andra personer närvarande. Bildutsnittet är närbild vilket skapar en känsla av intimitet, den som talar gör det i förtrolighet med kameran då ingen annan lyssnar.
3. Speakerrösten i respektive TV-program.
 - I *Arga snickaren* är det programledare Anders som talar.
 - I *Rent hus* är speakerrösten en person som har ett slags övergripande insyn och den rösten talar till deltagare, programledare och tittare. Den talar även *om* deltagaren och

programledarna och speakerrösten är mer aktiv och deltagande i TV-programmet då den bidrar till handlingen.

- I *Lyxfällan* är speakerrösten formell. Den ger information om deltagarna och programledaren samt att den tydliggör och återupprepar vad som sagts i programmet.

I TV-programmen finns det en stor skillnad mellan respektive program, på hur speakerrösten är delaktig i programmet. I *Arga snickaren* är det som sagt programledare Anders som talar och han berättar informativt om deltagarna och om handlingen i avsnittet, i *Lyxfällan* är det en anonym person som talar, och talet är av formell informativ karaktär. I *Rent hus* är speakerrösten absolut delaktig i handlingen då den inte bara informerar om handlingen utan även är med och skapar handlingen. Rösten har en övergripande insyn vilket gör att den kommenterar programledarnas handlingar på ett sätt som stundom kan förstås som tillrättavisande. Med andra ord står speakerrösten hierarkiskt högre upp och därmed representerar ett större vetande än experterna/programledarna. Detta skulle kunna förstås som att speakerrösten är experternas expert. Speakerrösten ger även stöd till experterna, exempelvis i avsnitt 11 där speakerrösten säger: ”Nu har Marie-Louise något viktigt att berätta. Så lyssna och lär gott folk!”, som är en uppmaning till såväl tittare som deltagare. I samma avsnitt berättar programledare Marie-Louise att nappen kan kokas, men som förälder ska man akta sig för att slicka av nappen om barnet tappat den ute eller på golvet, eftersom vuxna har annan bakterieflora än barn i munnen. Speakerrösten säger då ”Okey ni föräldrar! Ni hörde! Inget mer slick på nappen alltså!” Lite senare i programmet säger speakerrösten: ”... samtidigt ska Marie-Louise med sin outtömliga källa av vishet bjuda på ytterligare ett litet tips”, vilket förstärker expertens roll som kunskapskälla.

Författarna till boken *Medier och kultur. En grundbok i medieanalys och medieteori* skriver om Rogers Silverstones specificering av speakerröstens funktion, vilken kan delas upp i fyra huvudpunkter: *Skapa koherens*, det vill säga att etablera ett sammanhang där både bild och ord blir meningsfulla. *Peka ut och betona* sådant som vi ser och vad vi ska lägga märke till. *Tillföra ny betydelse* till det som vi redan ser, exempelvis tillföra fakta som ger det vi ser en ny mening. *Bestämna takten* på bildförloppet, exempelvis långsamt – eftertänksam, snabb – dramatisk, glad – lättsam (Drotner et al., 1996: 227). Speakerrösten i respektive TV-program har olika funktioner (se sid 22). *Skapa koherens* är en funktion som finns med hos alla speakerröster i de TV-program jag tittat på. De informerar om deltagarna och hur deras situation ser ut, var de bor, vad de arbetar med. Samtidigt visas bilder exempelvis från in- och

utsidan på deltagarens hem, deltagarens arbetsplats eller andra bilder som skapar sammanhanget. Speakerrösterna i respektive TV-program *pekar ut och betonar* det som kan vara viktigt för oss tittare att verkligen uppmärksamma. Det kan ofta vara en återupprepning av vad programledaren precis har sagt, som ett sätt att understryka och förtydliga det som är viktigt för oss tittare att uppmärksamma och lära oss av. När det gäller funktionen att *tillföra ny betydelse* är det främst TV-programmet *Rent hus* som speakerrösten använder detta, då den är experternas expert. I avsnitt 11 instruerar speakerrösten tittarna noggrant hur de ska gå till väga när de ska diska ur en nappflaska. Efter instruktionen tar programledare Marie-Louise över och visar hur nappflaskorna lätt kan torkas med ett speciellt torkställ. I TV-programmen *Lyxfällan* och *Arga snickaren* är speakerrösterna informativa och inte lika delaktiga i själva handlingen som i *Rent hus*. Funktionen att *bestämna takten* på bildförloppet förekommer bara i *Rent hus*, då den är aktivt med och skapar handlingen.

Frekvensen på speakerröstens kommentarer i TV-programmet *Rent hus* är ungefär var tredje kommentar, vilket även skapar en delaktighet och möjlighet till påverkan. Den stora skillnaden är, i förhållande till de övriga TV-programmen, att speakerrösten i *Rent hus* talar på ett sätt som är värderande då den har en tydlig uppfattning om vad som är rätt eller fel, vilket visas genom det som sägs och hur det sägs samt genom redigeringen av inklippta bilder som många gånger förstärker det som speakerrösten talar om. Med andra ord talar speakerrösten på ett sätt som kan uppfattas som förlöjligande, uppfostrande men ändå uppmuntrande och stödjande.

Enligt min tolkning växlas *de tre nivåerna* (se sid 22) mellan varandra, som ett sätt att skapa en mer dynamisk handling. Exempelvis ökar tempot, informationen ökar, det ökar möjligheten till återupprepning och därmed förstärkning av budskap. Den moral som förmedlas av experter och speakerröst blir på så sätt tydligare och starkare då den presenteras på olika nivåer och på olika sätt. För att tydliggöra vad jag menar använder jag mig av avsnittet om Terttu, i *Rent hus* avsnitt 10, som exempel.

I inledningen av programmet får vi som tittare information om att Terttu varit med om en tragisk händelse och drabbats av en depression. Som ett led av detta har lägenheten fyllts med smuts och skräp, Terttus katter har även de bidragit till att smutsa ner och det stinker kattkiss i hela lägenheten. Terttu har nu svårt att få ordning på allt då det är henne övermäktigt.

Speakerröst (nivå 3): ”Ja, när det gäller ordning så vet jag två personer som är expert på just ordning”. Här växlar bilden till Marlène och Marie-Louise som står och köper korv vid en korvkiosk. Marlène läser det inskickade brevet från Terttu. Enligt min tolkning etablerar speakerrösten experterna som experter i just ordning och reda.

Marléne talat till Marie-Louise (nivå 1): ”Marie-Louise, jag tror faktiskt vi måste åka på det här”.

Speakerrösten (nivå 3): ”Ja, har ni hört! Det är väl bäst att ni lägger in högsta växeln och spinner loss”.

Framme vid lägenheten byts musiken till musik som passar i en film i genren rysare. Marlène och Marie-Louise går in i lägenheten.

Marléne till Marie-Louise (nivå 1): ”Men du, vilken doft! Det här var värre än en pissoar!”. Här visas en närbild på Marlène då hon rynkar på näsan och grimaserar. Bilden av Terttus hem som smutsigt och i oordning förstärks genom ordval och bilden av Marlènes rynkande näsa. Det är lättare att som tittare förstå och associera när Marlène väljer att uttrycka sig som så att ”det är värre än en pissoar”. De flesta tittare har sannolikt besökt en offentlig toalett som inte städats på ett tag, vilket underlättar förmedlingen av doften hemma hos Terttu.

Marléne talar till kameran (nivå 2): ”Det första som slog mig var ju stanken som är här. Det luktar ju urin, kattkiss blandat med enormt mycket röklukt! Du kan knappt andas här inne”. Som tittare får vi se en närbild på Marlène och jag uppfattar det som att hon talar i förtrolighet till kameran och med oss tittare. Och bilden av Terttu och hennes lägenhet förstärks ytterligare genom detta så kallade samtal, då det egentligen är en återupprepning av vad som tidigare sagts.

Därefter undersöker experterna lägenheten och under tiden faller de kommentarer som:

”Det är ju katastrof!” ”Och det var det värsta jag skådat!” ”Men har inte människan några möbler?”. Ordvalet ”katastrof” och att ”det var det värsta jag skådat” är starka uttryck för hur något är. Ytterligare kommentar om ”har inte människan några möbler” kan uppfattas som opersonligt, som ett sätt att distansera sig till personen, det vill säga Terttu. Betydelsen kan då bli att Terttu degraderades från att vara en person, med namn och en identitet, till en människa utan värde att ens bära rätten till namnet. Och i förlängningen skulle då tolkningen av budskapet vara, något tillspetsad, att om man inte städar och håller ordning hemma så äger man inte rätten till det mest elementära som människa, att bära ett namn. Detta är en del av den moral som förmedlas, att om du är mänsklig håller du ordning, rent och snyggt hemma. Gör du det inte då berövas du rätten till ditt namn och det mänskliga. Moralen blir då ett slags

mänskliggörande och där experterna fostrar i civilisationens anda. Det blir en symbolisk handling, som Mary Douglas skriver om, för att städa bort det orena rent fysiskt, men även symboliskt att städa bort det primitiva (Douglas 1966: 55-56).

När väl lägenheten är färdigundersökt möter experterna Terttu utanför på gatan.

Marléne säger till Terttu (nivå 1): ”Ja nu har vi varit uppe och beskådat och det var bedrövligt!”. Återigen är ordvalen opersonliga med en distans, ”beskådat” och ”bedrövligt”; beskåda kan uppfattas och signalera distans då något beskådas på avstånd, något opersonligt – till skillnad mot att titta på något, bedrövligt är ett ord som kan uppfattas som ett starkt uttryck och som här uttalas av en person som befinner sig hierarkiskt högre upp och är sannolikt medveten om det då den bär på en kunskap som den deltagande inte gör.

Speakerrösten (nivå 3): ”Och som vanligt tassar experterna inte som katt kring het gröt utan går rakt på sak”.

Det som är gemensamt för de TV-program som jag tittat på är användningen av ord som förstärker exempelvis; faktiskt, riktigt, tydligen, snabbt, verkligen. Det är också genom dessa ord som delar av budskapet bärs fram och tydligt understryker vikten av budskapet. Med budskapet avser jag moralen i det som sägs, kunskapen om hur det ska och bör se ut. Om dessa förstärkande ord tas bort får budskapet inte samma tyngd, kanske inte ens samma innehåll.

Moral

Norm och moral är sammankopplade med varandra, vilket i mitt material bland annat kan förstås genom experterna uttalande och utlåtande kring den/de deltagandes brister av städning och ordning, ekonomisk stabilitet och att ej lyckats med att färdigställa renoveringen eller få relationen att fungera. Experterna vägleder programdeltagarna för att gå från oordning till ordning, vilket sker på olika sätt så som exempelvis: i *Rent hus* att fysiskt organisera och städa, undervisning i kunskap om städning vilket även inkluderar ett slags undervisning av en norm om hur det bör se ut hemma. I *Arga snickaren* får deltagarna lära sig att förstå vikten av kommunikation med respektive partner, lära sig att strukturera och planera realistiskt, hålla ordning och reda, deltagarna får även en viss undervisning i att snickra. I *Lyxfällan* får deltagarna lära sig vikten av att sköta sin ekonomi, att förstå hur en budget bör se ut och därefter utarbeta en egen budget. De får även lära sig hur de ska gå tillväga för att sanera

befintlig ekonomi, skriva ett CV och söka arbete. Resultatet av ovanstående är det samma i alla TV-program – det orena har städats bort och renheten råder. Experternas moraliska budskap riktar sig även till de personer som tittat på TV-programmet, genom att programledaren talar direkt till kameran (tittarna) samt genom speakerrösten. Som tittare får vi även ta del av andra människors bekymmer samt hur lösningen av dessa kan se ut. Då vi genom att titta på TV-programmen och ta del av deltagarnas bekymmer med ekonomin, relationsproblem eller städning, får möjlighet att indirekt öva oss på den här typen av problem.

Enligt min tolkning framträder det moraliska budskapet i TV-programmen på olika sätt, då det ibland kan vara ett direkt utlåtande av en expert om att något är fel. Men det kan även vara så att det moraliska budskapet förstås genom något som inte direkt sägs, exempelvis om experten säger att ”här kommer det att ta tid innan det blir ordning på allt” då förstår vi som tittare att det är jättestökigt och inte organiserat eftersom det kommer att krävas mycket tid för att få det i ordning.

I TV-programmet *Rent hus*, avsnitt 8, får vi möta deltagaren Gabriela som bor ensam i en lägenhet. Hennes mamma gick bort för ett tag sedan och detta upplever Gabriela som sin största kris i livet eftersom Gabriela och mamman hade en mycket nära relation till varandra. Nu är Gabrielas lägenhet fylld av mammans tillhörigheter och möbler, och Gabriela upplever det som mycket svårt att rensa bort delar av detta då sakerna bär på minnen av mamman. När programledarna Marléne och Marie-Louise gör inspektion av lägenheten ligger det kläder överallt och Marléne säger till Marie-Louise (nivå 1): ”Man lägger väl inte rena kläder på golvet? Man stoppar väl in dem i skåpet!”, vilket kan förstås som en kunskapsförmedling om hantering av ren tvätt, att den rena tvätten ska stoppas in i skåp och ej ligga kvar på golvet. Det kan även förstås som att, eftersom Gabriela låtit ren tvätt ligga kvar på golvet har hon inte uppfyllt normen om ett civiliserat leverne, vilket kan förstås genom det sätt som Marléne uttrycker sig, gällande ordval samt *hur* hon säger det. Lite senare i samma avsnitt säger Marléne till kameran (nivå 2): ”Min tanke är ju det att vi måste kasta och rensa. För det här är ju inget liv som hon kan leva i över huvud taget”. Det vi får lära oss är att ett liv i oreda är inte ett liv man kan leva i. Skulle det vara så att man trots detta lever i ett liv i oreda så är det livet helt förkastligt och inte värt att leva. Städexpertens bedömning av deltagarens situation är kategorisk, antingen det ena eller det andra. Motpoler ställs mot varandra, bra – dålig, rätt – fel, gott – ont, rent – orent, leva – inte leva, vilket underlättar förståelsen, för deltagaren och

för tittarna, om vad som är ett lämpligt val. Det finns inget annat val än gott eller ont, inget mitt i mellan. Bauman skriver att när vi gör ett val så innebär det att vi även måste ta ett ansvar över det valet och konsekvenserna för det valet (1995: 10), något som kan förstås som, genom att välja ett liv som innebär ordning och reda väljs även konsekvenserna av ett liv i ordning och reda, vilket är ett civiliserat liv som är värt att leva. Väljs däremot motsatsen, ett liv i oreda, blir konsekvenserna att man exkluderas från ett civiliserat liv, och förpassas till ett liv som inte ens kan räknas som ett liv.

Sättet att uttrycka sig och ordvalet som experterna använder sig av när de förmedlar det moraliska budskapet kan variera, men det handlar ofta om kraftfulla uttryck som tydligt förmedlar vad som är bra eller dåligt. I *Rent hus*, avsnitt 11, gör Marlène och Marie-Louise inspektion av Jeanette och Micaels lägenhet. Väl inne i köket utspelar sig följande ordväxling mellan Marlène och speakerrösten:

Marléne till kameran (nivå 2): ”Hela diskbänken var full utav disk, och jag förstår inte varför. Varför diskar man inte för?”.

Speakerrösten (nivå 3): ”Ja varför gör man inte det?”.

Marléne till kameran (nivå 2): ”Men jag blir alldeles förskräckt jag! Det här är ju skamligt!

Speakerrösten (nivå 3): ”Men så farligt är det väl ändå inte.

Marléne till kameran (nivå 2): ”Det är nästan så att håren reser sig på mig, så arg blir jag faktiskt!”.

Ordväxlingen mellan Marlène och speakerrösten förstärker det moraliska budskapet då speakerrösten både ifrågasätter och håller med om det som Marlène säger. Det moraliska budskapet består av att det är skamligt att inte diska, så skamligt att experten blir förskräckt och arg, som leder till att experten får en fysisk reaktion. Som tittare får vi lära oss genom experten ett slags skamkultur, där vi tydligt får kunskap om vad som kan hända om vi inte diskar. Om jag inte diskar så kan ”någon” komma hem och se det, och då blir denna ”någon” arg på mig, och då får, och bör jag skämmas. Alltså reglerar jag mitt beteende efter vad som är moraliskt lämpligt och enligt den norm som samhället förväntar sig att jag ska följa. TV som medium är med och reproducerar en idé om självreglering, det vill säga Jeremy Benthams panoptikonet, då vi som individer aldrig vet vem denna ”någon” är eller när den gör ett hembesök. Benthams panoptikonet beskrivs av Johansson och Miegel i boken *Kultursociologi* som ett runt torn placerat i mitten av en rund fängelsegård. Från tornet kan

vakterna övervaka alla fängelseceller, men fångarna kan inte se in i vaktornet. Med andra ord vet inte fångarna om de övervakas eller ej, vilket leder till att fångarna reglerar sig själv och panoptikonet blir därmed ett maktinstrument (1996-2002: 211).

Expert och coach

I min förståelse är det, i TV-programmen, experterna som påverkar programdeltagare till förändrat beteende, det vill säga genom det Mary Douglas benämner som *betingad nivå* (Douglas 1966: 11). Detta görs genom bland annat undervisning/uppfostring, tillrättavisning och om *hur* budskapet ser ut och *hur* det framförs. Experternas hierarkiska position som vägledare innefattar även en maktposition där makten utövas av de personer som vägleds. Makten består i att experten/coachen bär på en kunskap som personen önskar nå.

Det finns både skillnader och likheter i hur programledaren/programledarna framställs och verkar som expert och/eller coach, i respektive TV-program. Så som jag tolkar det ligger tyngdpunkten, när det gäller *Arga snickaren* på *coachning*, även fast programledare Anders trots allt är expert när det gäller att snickra, och han har även med sig ett antal yrkeshantverkare inom området. Anders med personal kommer och hjälper till med att färdigställa delar av det sönderrenoverade hemmet, men själva kunskapen att snickra är enligt min förståelse inte i fokus, utan det får ägarna ”med på köpet” vilket även innebär att tittarna får det med på köpet. TV-programmet innehåller ett visst inslag av kunskapsförmedling gällande vad man ska tänka på eller hur man gör, när man ska renovera hemma. Men tyngdpunkten ligger på relationen mellan deltagarna. Anders lägger fokus på att förstå relationen och kommunikationen mellan ägarna och när han sett hur de arbetar ihop tar han respektive åt sidan för ett samtal, var för sig. Nicola Stevens skriver i handboken *Learning to coach. For Personal and Professional Development* om vad coachning är, och begreppet kommer ursprungligen från sportens värld, men är idag en accepterad profession. Det handlar om att som coach fokusera på ett livslångt lärande och utveckling, som berör personens privata och professionella liv, genom att bland annat låsa upp en persons potential för att maximera personens prestation. Coachen skapar en trygg, icke fördömande miljö där personen kan reflektera, blicka tillbaks, planera framtida handlingar, agera framåt och samtidigt lära sig av erfarenheterna (2005, 2008: 2). Detta är något som återkommer i TV-programmet *Arga snickaren*, det vill säga att deltagarna ska reflektera, planera framtida

handlingar, agera framåt och samtidigt ta tillvara på tidigare erfarenheter. Henry Egidius skriver i boken *Bli en bättre coach och mentor* att en coach nödvändigtvis inte behöver ha mer erfarenhet eller större auktoritet, än de personer som de hjälper. Kärnkompetensen inom coachning är att vara självmedveten; att vara medveten om vem man är, vad man kan och vad man vill. Detta gäller både hos coachen och den som coachas (2008: 31-32). I *Arga snickaren* händer det att programledaren/coachen Anders reflekterar kring det egna beteendet, vilket sker som speakerröst (nivå 3) men även ensam direkt till kameran (nivå 2).

Thomas Johansson skriver i boken *Managementsyndromet. Så skapas den moderna chefen* att coachen ställer frågor och lyssnar empatiskt, kommenterar vid rätt tidpunkt och använder aktivt sin emotionella intelligens. En coach ska inte gå in på allt för personliga problem, utan mer ge stöd och råd (2008). Och så som jag förstår det är samtalen, som Anders har med deltagarna, ofta av en mer personlig karaktär utan att gå in på djupet. Anders ställer frågor som exempelvis ”hur mår du då?”, ”hur orkar du?”, ”är det jobbigt?”, det vill säga privata och personliga frågor. Anders lyssnar deltagande och empatiskt på vad deltagarna säger och de uttrycker utmattning, trötthet, ledsamhet och förtvivlan. Några av deltagarna börjar även gråta när de försöker besvara Anders frågor. Och Anders roll som coach bekräftas då deltagarna bekräftar honom som coach. Anders ger personliga råd så som att ”stå på sig inför maken/makan”, eller hur de kan stötta varandra i det fortsatta arbetet med huset. De råd Anders ger till deltagarna handlar framför allt om att de ska vara realistiska och sätta upp tydliga mål att arbeta mot. I varje avsnitt får paren ett uppdrag, och det är att åka iväg och bo på hotell över natten. Väl på hotellet ska de njuta och må gott, äta god middag och tala med varandra. Uppdraget är att de gemensamt ska komma överens om en plan för framtiden, om vilka mål som ska prioriteras. Planen ska presenteras för Anders när de följande dag kommer tillbaka till huset då han även ger ett utlåtande om de lyckats med uppdraget.

I TV-programmet *Rent hus* är programledarna uttalat *experter*, vilket framkommer redan i den inledande presentationen av programledare Marlène och Marie-Louise. Det är även något som speakerrösten lyfter fram kontinuerligt under hela programmet, något jag tolkar som att återupprepningen förstärker etableringen och legitimeringen av programledarna som experter. De är experter på städning och ordning och reda, vilket innebär att programmets fokus ligger där. Den deltagandes eventuella personliga problem berörs inte av programledarna, trots att vi som tittare kan förstå att det finns där. I de avsnitt som jag tittat på har alla deltagare

personliga problem, så som depression, sorg efter att närstående avlidit, fysiska sjukdomar som medfört att personen har brist på kraft och motivation.

Programidén i den här typen av TV-program vilar på, att med hjälp av experterna ska deltagarna förändra sitt beteende och ”det orena ska bli rent”. Av den anledningen tas det inte någon direkt hänsyn till om en person är deprimerad eller har andra problem. Som tittare ska vi inte, till en början, känna empati med den som ”har det orent hemma” utan vi ska genom experterna lära oss att det här beteendet är ”katastrof”. Men är det enda vi får lära oss? Är det inte så att vi indirekt får lära oss att exempelvis vara deprimerad är något som är orent och måste städas bort? Det är inte bara vi som tittare som får lära oss detta utan även den personen som deltar i programmet. Nicolas Rose skriver i boken *Governing the soul* om hur experten är med och konstruerar en persons förståelse om sig själv, experten är med att skapa en bild av personen ”som någonting” som ett sätt att göra livet förståeligt och hanterbart. En maktaspekt i det hela är att experten blir bekräftad, som expert, när personen hittar den rätta bilden av sig själv (1989,1999). Med andra ord, det är inte bra att vara deprimerad och det är inte bra att ha stökigt och orent hemma. Den deprimerade måste sluta vara deprimerad och förändra sitt beteende. Helt enkelt städa bort det orena och bli så perfekt som människa som möjligt. Men vad är det då som menas med perfekt? Thomas Johansson skriver i boken *Makeovermani. Om Dr Phil, plastikkirurgi och illusionen om det perfekta jaget* om hur vi i det samtida samhället strävar efter det perfekta jaget genom att rikta fokus på frågor om kropp, hälsa, kost och träning. Men det är inte längre Socialstyrelsen som uppmanar människor att leva mer hälsosamt och att träna, utan den uppgiften har delvis tagit över av den kommersiella marknaden. Människor har även blivit mer informerad om olika slags *risker*, exempelvis risker som kan kopplas samman med felaktig kost eller som för något år sedan då risken med att äta för mycket chips dök upp eftersom man upptäckt ett ämne i chipsen som kunde öka cancerrisken. Vetskapen om dessa risker har även ökat behovet av vägledning och den funktionen fylls av experter av det olika slaget (2006: 107-108). Vi vänder oss till experter när vi vill gå ner i vikt eftersom fetma utgör en risk för vår hälsa. Med andra ord, fetma är inte normalt utan måste städas bort. Vi vänder oss till träningsexperten för att få hjälp med träning av vår kropp så vi ska se snygga och vältränade ut, för en otränad kropp är inte normalt utan måste städas bort. Vi fostras in i ett slags idé och föreställning om perfektion, som med hjälp av experterna mer och mer blir en norm. I TV-programmen jag tittat på är det inte kroppen som står i fokus utan det är andra privata och personliga problem som deltagarna har. Dessa problem innebär även andra slags risker som deltagarna står inför, som exempel risken att

kronofogden kommer hem och gör en utmätning, risken att relationen ska haverera, risken att aldrig få klart renoveringen hemma, risken att inte ha sociala relationer till andra människor då det är för stökigt hemma.

När det gäller TV-programmet *Lyxfällan* är programledarna Charlie och Mathias, enligt min tolkning, en kombination av både expert och coach. I presentationen av respektive programledare får vi information om vad de arbetar med, när de inte är programledare för *Lyxfällan*. Vidare under programmet agerar de som experter inom ekonomi då de med en fast hand leder deltagarna från okunskap till kunskap. Stundom tenderar programledarna, i deras sätt att tala till och om deltagarna, på gränsen till ett slags föräldraskap. De kan "läxa upp" deltagarna och vara ganska bryska i sina tal till deltagarna, som exempelvis i avsnitt 3 där de i inledningen, efter att ha gått igenom ekonomin, talar till Maria:

Mathias: " ... Det är så jävla onödigt! Och du bor här ensam med din dotter här. Det håller inte".

Charlie: "Den här fantasivärlden som du hittat på. Du har bestämt dig nå'n stans att de spel och regler som alla andra spelar efter, de gäller inte för dig. Kronofogden skiter i det, utan de bryr sig bara om de lagar som gäller i Sverige. Och den (lagen, min anmärkning) säger att om man spenderar pengar så får man fan se till att betala för sig när räkningarna kommer. Det måste vara slut på "hitta-på-et". Du måste förändra det. Du måste börja tro på att du kan ordna det här".

Experterna säger att Maria lever i en fantasivärld med egna lagar och regler. Som ett sätt att skaka om Maria och få henne att förstå hur verkligheten ser ut, använder de sig av ett ordval och ett tal som kan uppfattas som både förnedrande och förminskande. I samma avsnitt uttrycker sig programledaren Charlie ett antal gånger kring Maria och hennes sätt att hantera sin ekonomi, som att "Marias strategi är att vara totalt respektlös mot pengar" eller "Marias strategi har varit att inte betala räkningarna". Att använda sig av en *strategi* är en medveten, kalkylerad och avsiktlig handling, något som kan vara svårt att koppla samman med en person som lever i en fantasivärld. Av den anledningen skulle framställningen av Maria kunna uppfattas som inkonsekvent. Men även att talet speglar motsatserna fantasi och realitet, där realiteten segrar. Med andra ord tillhör fantasin det "orena", det som ska förändras till realitet. Det är en konflikt mellan det goda, det vill säga att vara realist, och det onda, den farliga fantasin. Det som förmedlas, till deltagaren och de som tittar på TV-programmet, är även en uppmaning och ett slags fostran till att vara/bli goda samhällsmedborgare och följa de lagar

och regler som finns i Sverige. Och om lagar och regler inte efterföljs då förloras rättigheten att ingå i gruppen goda samhällsmedborgare. I förlängningen blir det då att den som har pengar och kan betala för sig tillhör de goda i samhället, och de personer som har dåligt med pengar och har svårigheter att betala räkningarna tillhör de dåliga/orena, i samhället, och som behöver städas bort.

I avsnittet framkommer det även att Maria har fått diagnosen ADHD och att exempelvis när Maria vistas tillsammans med sin häst, som hon köpt på impuls via Blocket, blir Maria lugnare. Det framkommer även att Maria har koncentrationssvårigheter, något som indirekt kopplas samman med den diagnos som Maria har. Detta är inte något som direkt diskuteras i programmet, utan snarare lyfts det fram att Maria lever i en fantasivärld och att hon använder sig av en strategi att ”ohämmat bränna av dagskassan” på shopping. På samma sätt som i fallet med Terttu i *Rent hus* avsnitt 10 (se sid 24-25) där Terttu varit deprimerad, tas det inte någon hänsyn till Marias diagnos ADHD. Det förklaras inte heller när programledare Charlie har den pedagogiska övningen med Maria, då han säger att det gränsar till barn-TV (se ovan sid 22), att det kan förstås som en del av att Maria har koncentrationssvårigheter och svårt att behålla fokus. Var finns moralen i det här? Vad får vi som tittare lära oss genom ovanstående? Enligt min tolkning är det en reproduktion av en underliggande betydelse om att ”vara sjuk” är något som bara ska städas bort. Deborah Lupton skriver i boken *Medicin as Culture: illness, disease and the body in western societies* om hur massmedia är viktiga, i hur de på olika sätt porträtterar exempelvis medicin, sjukdomar, hälsorisker och hälsovård, då de tillför kunskap till människors förståelse kring dessa fenomen, framför allt om människor har lite erfarenhet kring ämnet (2003: 19), vilket jag håller med om. I de TV-program där deltagaren har någon form av sjukdom eller upplevt något traumatiskt, konstateras det kortfattat och läggs inte någon större fokus på vad det *kan* innebära för deltagaren, hur den eventuella sjukdomen bidragit till den situationen som deltagaren befinner sig i.

I slutet av ovanstående samtal, mellan experterna och Maria, säger Charlie det som jag uppfattar som ett slags coachning: ”Du måste förändra det. Du måste börja tro på att du kan ordna det här”, som ett slags uppstart på det förändringsarbete som väntar, med ett mål i sikte. Coachningen i respektive avsnitt som jag tittat på är av mer ytlig karaktär, det handlar främst om vägledning och att ge råd på vägen. I avsnitt 3 behöver Maria bland annat få kontroll på sitt shoppande, varav en KBT-terapeut/socionom kallas in för vidare hjälp.

Privat och offentlig sfär

I de tematiskt liknande TV-program som jag undersökt är handlingen den att experter/coacher ska hjälpa personer att förändra sitt beteende på olika sätt. Det vill säga hjälpa till med beteenden som berör den privata sfären; renovera klart hemma, relationsproblem och kommunikation, att få ordning på ekonomin, städa, organisera hemma. Inte något konstigt med det, vi väljer ofta att ta hjälp av olika experter, som exempelvis när vi ska börja träna på gym får vi hjälp av en expert så att vi hanterar redskapen på rätt sätt, vi besöker en bank och får vägledning när det gäller vår ekonomi, vi går till en frisör när vi önskar få hjälp med skötseln av vårt hår. Det som utmärker TV-programmen och de deltagare som är med, är att det sker i det offentliga trots att det utspelar sig i hemmiljön, det vill säga den privata sfären. Alla som tittar på TV-programmen får ta del av dessa deltagares personliga bekymmer och problem.

Genom massmedierna, så som exempelvis TV, kliver experterna in i våra vardagsrum, in i den privata sfären, vilket påverkar oss både medvetet och omedvetet. Genom TV får vi tillgång till andra människors privata sfärer på ett sätt som vi tidigare aldrig haft möjlighet till. Vi har blivit som "en fluga på väggen" hemma hos en okänd familj där vi får spelat upp framför oss det allra mest intimaste, vi får tillgång till sådant som vi kanske inte ens var medvetna om att vi ville veta, innan vi fick erbjudandet. Experternas medverkan har skapat ett behov av expertis.

Så som jag beskriver, i inledningsdelen av uppsatsen, fascinerar jag av detta fenomen där människor medvetet exponerar det privata i det offentliga. Och det *kan* ju vara så som Christoffer Lasch skriver om ett nytt slags narcissistisk typ av individ som kan beskrivas som enormt självmedveten och aldrig nöjd gällande sin hälsa, rädd för att åldras och att dö. Detta resulterar i att individen ständigt letar efter eventuella fel att korrigera. Hos personen finns det ett behov att sälja sitt jag ungefär som att detta jag är ett slags vara, hela tiden jagandes nya känsloupplevelser (Lasch, 1981, 1997). Om det är som Lasch skriver så skulle dessa personer som deltar i den här typen av TV-program använda den privata världen som ett slags vara, för att sälja till den offentliga världen. Det är personen och dennes privata bekymmer och problem som säljs till den offentliga världen, och som sedan exponeras i TV-programmen. Det blir ett slags alternativ till exempelvis idrottsstjärnor som skapar ett varumärke via sina idrottsliga prestationer, men där deltagaren istället säljer sina bekymmer som en vara.

Deltagaren använder sina bekymmer för att "bli någon" i den mediala världen. Jag menar att det är en kombination av många olika, individuella faktorer som gör att en person vänder sig till den här formen av experthjälp. Men att media är med och skapar en kultur, en normalisering av gränsöverskridning mellan privat och offentlig värld.

I avsnittet om Maria, *Lyxfällan* avsnitt 3, finns det en scen där Maria befinner sig tillsammans med Charlie utanför den bank där Maria har sina konton. Charlie berättar för Maria att han har bokat tid med banken för att försöka komma fram till en lösning på Marias ekonomiska situation. Maria tittar på Charlie med ett ansiktsuttryck och kroppsspråk som förmedlar förvåning, oro och rädsla. Hon säger till Charlie att hon inte vill gå in och fråga om lån eftersom det är hennes bank, där hon betalar sina räkningar och de känner ju henne, att det är både "pinsamt och genant att blotta sin ekonomi så där". Hon säger att det är jättejobbigt. När jag försöker förstå vad som utspelar sig finner jag Marias resonemang mycket intressant. Eftersom Maria är med i ett TV-program som *Lyxfällan* så exponeras hennes ekonomiska problem, inte bara för bankpersonalen, utan även för alla som tittat på TV-programmet. För Maria är hennes ekonomiska bekymmer en del av hennes privata värld, något hon inte önskar dela med sig inför bankpersonalen, som tillhör den offentliga världen. Det är både pinsamt och genant. Det blir ett direkt reellt och ett gränsöverskridande möte mellan den privata och offentliga världen som Maria upplever som besvärligt. Vad är det som gör att Maria inte upplever det lika besvärligt att exponera sina ekonomiska bekymmer i ett TV-program som troligtvis når ut till, som sagt, inte bara bankpersonalen utan även familj, grannar, vänner, bekanta, kunder, affärskontakter med fler? Är det den direkta sociala kontakten med bankpersonalen, face-to-face, som upplevs besvärande, eller är det så att Maria upplever det som mer normalt att som individ exponera sig och sina privata bekymmer i den mediala världen?

Zygmunt Bauman skriver i boken *Flytande rädsla* att vi lever i rädlans tid, något han förklarar genom att bland annat använda sig av exemplet TV-programmet och utrustningssåpan *Big Brother*. Enligt Bauman är TV-program som *Big Brother* sedelärande berättelse som erbjuds till invånarna i vår flytande moderna värld. Det handlar om det orättvisa och överhängande hotet om utvisning och om människans svårighet att avvärja sig det ödet. Vår tids sedelärande berättelser är offentliga dödsrepetitioner, skriver Bauman, och dessa används för att vaccinera oss mot fruktan för döden då vi genom att titta på den

banaliserar döendet. De är dessa dagliga repetitioner av en död förklädd till social exklusion som gör att vi vant oss vid den, till den dag vi står inför den (2006: 31-38). De TV-program jag tittat på handlar inte om att bli utrustad, utan det handlar om exempelvis att ha ekonomiska bekymmer och därmed få hjälp av experter att lösa bekymren, skulle kunna förstås som att vi får öva oss att möta och lösa eventuella problem så att vi *inte* blir exkluderade från normen och gemenskapen av goda samhällsmedborgare. Bauman skriver om hur vi på olika sätt övar oss att möta våra rädslor så att när vi väl, i verkligheten, står inför dessa kan hantera dem. Exempelvis TV-programmet *Lyxfällan* med och skapar berättelser om människan och de svårigheter som människan eventuellt kan möta på livets väg. *Lyxfällan* hjälper oss att öva oss i att möta ekonomiska bekymmer och är med och skapar en kultur som norm och att dessutom passera gränsen för privat och offentlig sfär. Experterna är också med och skapar, med deras expertis och legitimering som experter, en norm och människans verklighet. Moralen som förmedlas är att ordning och reda, gällande ekonomin, städningen, ombyggnationen och relationer, skall uppnås ”till vilket pris som helst”. Och det som inte är ordning och reda ska städas bort eller förändras till det bättre, det vill säga ordning och reda. Målet är att vi ska fostras till goda samhällsmedborgare.

I TV-programmet *Arga snickaren*, avsnitt 1, är Anders och hans medarbetare hemma hos Lollo och Kina, för att hjälpa till med att färdigställa delar av den redan påbörjade renoveringen av deras hus. Lollo och Kina har svårighet att kommunicera med varandra och ofta utvecklas samtalet till ”vem som har rätt eller fel”. Följande samtal utspelar sig mellan Lollo, Kina och Anders:

Anders: Alltså det är otroligt enkelt, er problem här hemma. Ni har fantastiska barn, de är helt underbara, ni är underbara också, men ni har glömt bort en sak och det är att som ni betar er, betar sig era barn.

Kina: Jag har sagt till Lollo 100 gånger att vi måste vara föredöme till våra barn. Jag var jättenoga och tog upp varenda skruv och spik, men när det är så här som det är hela tiden, så finns det till slut... lägger jag också av (vänder sig till Lollo). Hur ska barnen lära sig att lägga undan efter sig om de ser att inte du gör det. Barn gör som vi gör, inte som vi säger. När ska du lära dig det?

Lollo: Nu tror jag att jag lärt mig det. Jag hoppas det. Kom tillbaks om 6 månader får ni se. Lollo syndabocken...

Här vänder Lollo och Kina sig om och går iväg, bort från kamerorna. Men mikrofonerna är fortfarande på så trots att de går iväg hör tittarna allt som sägs.

Kina: Nej, jag vill inte göra dig till syndabocken, jag vill...

Lollo: Det gör du visst!

Kina: Nej men du måste... jag har sagt det 10.000 gånger. Du är slarvig och då kan du inte förvänta dig att andra...

Lollo: Schy... (hyssar till Kina)

Kina: (viskar mellan tänderna) Hur många gånger ska jag säga det?

Lollo: Jag vet...

Kina: Men du måste lära dig det!

Lollo: Jag säger ju det att jag fått en tankeställare...

Det är ett privat samtal som Lollo och Kina har med varandra. De väljer dessutom att gå iväg, bort från kameran, för att undvika att vi som tittare, och de andra personerna på plats, får ta del av samtalet. Trots detta hör vi ändå vad som sägs eftersom mikrofonerna fortfarande är på. Lollo och Kina viskar till varandra, som ett sätt att undvika att andra personer, på plats och som tittare hemma i soffan, ska höra dem. Lollo och Kina är inte medvetna om att mikrofonerna är på. Alltså, det är ett privat samtal som Kina och Lollo vill behålla i det privata, men det TV-produktionen gör är att de överskrider gränsen för det privata som en del av dramatiseringen av TV-programmet. Som tittare blir vi den där "flugan på väggen" som tjuvlyssnar på ett samtal som det inte "var tänkt" att vi skulle lyssna på. Lollo och Kina tvingas omedvetet och utan att själv vilja det, överskrida gränsen. Både tittare och deltagare fostras in i ett slags medial hegemoni, där media har makten att överskrida och radera ut gränser, och konsumenterna fostras in i föreställningar om hur det bör och ska vara, och i normer om och kring det mediala.

Som tittare får vi också överskrida gränsen mellan privat och offentlig värld, eftersom det ingår i TV-programmet och det är svårt att som tittare göra något annat val innan händelsen spelas upp. Medieformaten har förändrats och gränsdragningen mellan upplevelse och upplysning är inte lika tydlig som tidigare (Drotner et al., 1996). Det *kan* också vara så att den här typen av händelse som sker mellan tittarna och deltagarna Lollo och Kina, är av det slag som kittlar nyfikenheten och spänningen hos de personer som tittar på TV-programmet. Det gör att tittarna väljer att stanna kvar vid TV:n och fortsätta titta, samt även återkomma som

tittare följande vecka. Kathleen S. Lowney skriver i boken *Baring Our Souls. TV Talk Shows and the Religion of Recovery* om hennes undersökning som handlar om vad programledare och gäster i olika slags talk shows säger om sociala problem, sociala avvikelser och hur dessa eventuellt kan åtgärdas. Och Lowney skriver att den här typen av kulturell företeelse, att titta på talk shows, både ger oss tröst och skapar oro, förbryllar och tillfredsställer oss. Men oavsett så flockas vi framför TV:n på samma sätt som människor flockades för många århundraden sedan till karnevalen. Vi behöver dessa talk shows som en social funktion då de förser oss med underhållning men ger oss även tid att först testa och sedan bekräfta moraliska gränser. Vi får möjlighet att lyssna på andra människors förtvivlande berättelser och förlösningen av dessa. Vi får med andra ord ta del av andra människors berättelser som ger oss en indirekt erfarenhet kring avvikande beteende, detta trots att vi sitter tryggt hemma i soffan och tittar (1999: 16). Detta i kombination med att dramaturgin är utformad på ett sådant sätt att tittarna stannar kvar framför TV-apparaterna och tittar klart på programmet.

I *Arga snickaren*, avsnitt 6, skulle det kunna tolkas som att en av de deltagande använder sig av det offentliga för att närma sig det privata. I avsnittet får vi möta syskonen Martin och Maria, som bor tillsammans med sin mamma i en lägenhet. Lägenheten är oren och delar av den är förstörd på grund av att deras katter rivit sönder väggar och kissat på golvet. Det är främst Maria som vill ha kvar katterna, Martin vill inte ha några alls. Martin och programledare Anders samtalar med varandra kring problemet med katterna och Martin säger då att han har försökt att tala med Maria angående detta, men hon lyssnar inte, så han har mer eller mindre gett upp. Därefter talar Martin ensam till kameran (nivå 2, se sid 22):

”Maria vet att jag tycker det är jobbigt med katterna, men man kan säga att jag har inte så mycket talan när det gäller det. Det är hon som bestämmer. Jag skulle absolut inte kunna prata så här när Maria är med för då är det... då får jag äta upp det sen efteråt när ni har åkt hem”.

Anders talar med Maria och berättar om ovanstående samtal som han haft med Martin. Anders säger till Maria att hon måste lyssna och ta hänsyn till de andra i familjen, att ”det är brist på respekt” att inte göra det. Och här får vi se Maria tala ensam till kameran (nivå 2):

”Anders pratar om att jag... jag respekterar inte min familjs vilja att de egentligen inte vill ha katterna. Jag känner att jag egentligen inte fick klämma in själv där utan... så visst, Martin har kanske inte varit ärlig och sagt det att ”jag inte vill ha katterna”, men jag vet han tycker om dem”. Det som händer är att Martin är uttryckligen rädd för sin syster Maria då han inte vågar tala om sina åsikter direkt till Maria, utan använder sig av kameran och Anders som ett slags

verktyg i kommunikationen med sin syster. Det är ett slags privat samtal som Martin strategiskt förflyttar till det offentliga. Till skillnad mot tidigare exempel med Kina och Lollo, *Arga snickaren* avsnitt 1 (se sid 36-37), öppnar Martin gränsen mellan privat och offentligt då han är rädd att föra samtalet inom den intima privata sfären. Detta skulle kunna förstås som att det finns en rädsla och en okunskap att hantera den intima och privata sfären, och att vi av den anledningen väljer att använda oss av den här typen av TV-program, både som deltagare och som tittare, som ett sätt att kommunicera med varandra om eventuella problem. Detta skulle även kunna förstås, med utgångspunkt i det Sennett skriver, som att det är ett resultat av den offentliga sfärens försvagning och att Martin därmed inte fått möjlighet att lära sig att uttrycka det han upplever. Men är det så att den offentliga sfären försvagats och den privata sfären tagit över delar av det offentliga? Är det inte så att gränserna mellan privat och offentlig sfär ständigt omförhandlas, beroende på i vilken kontext som handlingen utspelar sig? De gränsdragningar som är giltiga idag omförhandlas och förskjuts och får därmed en annan betydelse imorgon.

AVSLUTNING

Slutdiskussion

Syftet med min undersökning var att, med utgångspunkt i tematiskt liknande TV-program, undersöka hur experter och coacher hjälper och vägleder de personer som deltar i TV-programmen. Frågeställningarna var: hur verkar dessa experter och vad kan det få för betydelse? Vad är det för slags moral som förmedlas? Hur ser budskapet ut som experterna och coacherna förmedlar, och hur framförs budskapet?

Det som har betydelse för hur vi som tittare upplever och uppfattar ett TV-program, är själva *dramaturgin*, det vill säga hur programmet är uppbyggt. Dramaturgin lyfter bland annat fram konflikten i berättelsen och är även med och skapar spänning, väcker nyfikenhet och engagerar tittarnas känslor. Men dramaturgin har även en strukturell funktion vilket tydligt kan förstås i de TV-program som jag tittat på. Programmen bär på en struktur och ett berättande som underlättar för tittarna i deras förståelse av programmet eftersom den ständigt återkommer, i avsnitt efter avsnitt. Tittarna lär sig med andra ord programmets dramaturgi och vet därmed på ett ungefär vad de kan vänta sig redan innan de tittar på programmet. Den enda skillnaden mellan avsnitten, i respektive TV-program, är att det är olika deltagare och vilken

typ av problem som de har. Avsnitten visas en bestämd dag, varje vecka, vilket skulle kunna ses och förstås som ett slags mantra, en återupprepning av en fostran med ett visst slags budskap.

Handlingen i de TV-program jag tittat på utspelar sig på olika *kommunikationsnivåer*. Det innebär, att eftersom det är genom tal och handling som experterna önskar uppnå en beteendeförändring hos de deltagande och är det även genom tal och handling som experterna förmedlar ett visst slags moral till deltagarna och till TV-tittarna, sker även det på olika nivåer. De kommunikationsnivåer som jag kommit fram till är: ansikte mot ansikte där deltagare och programledare talar direkt till och med varandra (nivå 1), programledare och/eller programdeltagare talar till kameran i ett slags intimt samtal (nivå 2), speakerrösten som talat till och om programledare och deltagare (nivå 3). Tv-programmen skiljer sig åt gällande speakerröstens delaktighet och funktion; i *Arga snickaren* är speakerrösten programledaren Anders som informativt berättar om handlingen, i *Lyxfällan* är det en anonym speakerröst som är informativ och speakerrösten återupprepar även delar av handlingen som ett sätt att uppmärksamma tittarna och förstärka innehållet, i *Rent hus* är speakerrösten delaktig i handlingen då den talar till programledarna och deltagarna, kommenterar och uttrycker sig värderande vilket innebär att speakerrösten står hierarkiskt högre upp och därmed representerar ett större vetande än experterna/programledarna. Detta skulle kunna förstås som att speakerrösten är experternas expert.

Enligt min tolkning växlas *de tre nivåerna* (nivå 1 ansikte mot ansikte, nivå 2 programdeltagare och programledare talar till kameran och nivå 3 speakerrösten) mellan varandra, som ett sätt att skapa en mer dynamisk handling. Exempelvis ökar tempot, informationen ökar, det ökar möjligheten till återupprepning och därmed förstärkning av budskap. Den moral som förmedlas av experter och speakerröst blir på så sätt tydligare och starkare då den presenteras på olika nivåer och på olika sätt.

Det finns både skillnader och likheter i hur programledaren/programledarna framställs och verkar som expert och/eller coach, i respektive TV-program. Så som jag tolkar det ligger tyngdpunkten när det gäller *Arga snickaren* på *coachning*. Thomas Johansson skriver att coachen ställer frågor och lyssnar empatiskt, kommenterar vid rätt tidpunkt och använder aktivt sin emotionella intelligens. En coach ska inte gå in på allt för personliga problem utan mer ge stöd och råd, något som enligt min tolkning Anders, i *Arga snickaren*, gör. Det handlar

om att en coach fokuserar på ett livslångt lärande och utveckling, som berör personens privata och professionella liv. Coachen skapar en trygg miljö där personen kan reflektera, planera framtida handlingar, agera framåt och samtidigt lära sig av erfarenheterna. Detta är något som återkommer i TV-programmet *Arga snickaren*, det vill säga att deltagarna ska reflektera, planera framtida handlingar, agera framåt och samtidigt ta tillvara på tidigare erfarenheter. Anders är även expert när det gäller att snickra, men tyngdpunkten i TV-programmet ligger inte på att snickra utan det får tittarna med på köpet, som ett slags kunskapsförmedling om vad man ska tänka på eller hur man gör, när man ska renovera hemma. Tyngdpunkten ligger på relationen mellan deltagarna och Anders lägger fokus på att först förstå relationen och kommunikationen mellan deltagarna, för att sedan coacha deltagarna så att de kan kommunicera bättre med varandra och att de kan utarbeta en realistisk plan gällande det fortsatta arbetet med renoveringen i hemmet.

I TV-programmet *Rent hus* är programledarna uttalat *experter*, vilket framkommer redan i den inledande presentationen av programledare Marlène och Marie-Louise. Det är även något som speakerrösten lyfter fram kontinuerligt under hela programmet, vilket gör att återupprepningen förstärker etableringen och legitimeringen av programledarna som experter. Den deltagandes eventuella personliga problem berörs inte av programledarna, trots att vi som tittare kan förstå att det finns där. I TV-programmet *Lyxfällan* är programledarna Charlie och Mathias, enligt min tolkning, en kombination av både *expert* och *coach*. De är experter gällande det ekonomiska och de coachar deltagarna då de först kartlägger den ekonomiska situationen, därefter utarbetas en plan för hur deltagaren ska förändra den ekonomiska situationen. Charlie och Mathias vägleder och ger stöd till deltagaren/deltagarna genom förändringsprocessen och de bidrar med ekonomisk expertkunskap som gör att deltagaren får större medvetenhet kring det ekonomiska.

Men experterna/coacherna är inte bara med och förändrar en persons beteende utan är även med och skapar bilden av en person som "någonting". Nicolas Rose skriver i boken *Governing the soul* om hur experten är med och konstruerar en persons förståelse om sig själv, experten är med och skapar en bild av personen "som någonting" som ett sätt att göra livet förståeligt och hanterbart. En maktaspekt i det hela är att experten blir bekräftad, som expert, när personen hittar den rätta bilden av sig själv (1989,1999: XVIII). Expertens kartlägger deltagarens situation och gör deltagaren medveten om vad i beteendet som måste korrigeras. Därefter vägleder experten/coachen deltagaren genom förändringsprocessen fram

till det önskade resultatet. Experten bekräftar deltagaren och förstärker det nya beteendet vilket i sin tur bekräftar experten som expert.

Experterna är även med och påverkar de personer som tittar på TV-programmen. Som tittare får vi lära oss vad som ett felaktigt beteende och vad vi bör göra istället. Men det är inte bara beteendet i sig som vi får lära oss kring utan även underliggande betydelser av det beteendet, och vad eventuella konsekvenser av dessa kan leda till. Genom TV-programmen får deltagaren och vi som tittar på programmen bland annat lära oss vikten av att städa och hålla ordning hemma. Skulle vi välja att inte städa och hålla rent *kan* det bli så att vi degraderas från att vara en person med ett namn till att omtalas med ett opersonligt tilltal ”människan”, istället för med vårt namn. Och i förlängningen skulle då tolkningen av budskapet vara att om man inte städar och håller ordning hemma så äger man inte rätten till det mest elementära som människa, att bära ett namn. Detta är en del av den moral som förmedlas, att om du är mänsklig håller du ordning, rent och snyggt hemma. Gör du det inte då berövas du rätten till ditt namn och det mänskliga. Moralen blir då ett slags mänskliggörande och där experterna fostrar i civilisationens anda. Det blir en symbolisk handling, som Douglas skriver om, för att städa bort det orena rent fysiskt, men även symboliskt att städa bort det primitiva (1966: 55-56).

Johansson skriver om hur vi allt mer vänder oss till experter för hjälp i vår strävan efter det perfekta jaget genom att rikta fokus på frågor om kropp, hälsa, kost och träning. Men det är inte längre Socialstyrelsen som uppmanar människor att leva mer hälsosamt och att träna, utan den uppgiften har delvis tagit över av den kommersiella marknaden. Människor har även blivit mer informerad om olika slags *risker* vi kan tänkas möta i livet, något som vi på olika sätt strävar efter att undvika (Johansson 2006). Vi fostras in i ett slags idé och föreställning om perfektion, som med hjälp av experterna mer och mer blir en norm. I TV-programmen jag tittat på är det inte kroppen som står i fokus utan det är andra privata och personliga problem som deltagarna har. Dessa problem innebär även andra slags risker som deltagarna står inför, som exempel risken att Kronofogden kommer hem och gör en utmätning, risken att relationen ska haverera, risken att aldrig få klart renoveringen hemma, risken att inte ha sociala relationer till andra människor då det är för stökigt hemma. Genom TV-programmen får vi på olika sätt öva oss att möta våra rädslor, så att när vi väl, i verkligheten, står inför dessa kan hantera dem. TV-programmen är med och skapar berättelser om människan och de svårigheter som människan eventuellt kan möta på livets väg. TV-programmen hjälper oss att

öva oss i att möta ekonomiska bekymmer och är med och skapar en kultur som norm och dessutom passera gränsen för privat och offentlig sfär. Experterna är också med deras expertis och legitimering som experter, med och skapar en norm och människans verklighet. Moralen som förmedlas är att ordning och reda, gällande ekonomin, städningen, ombyggnationen och relationer, skall uppnås ”till vilket pris som helst”. Och det som inte är ordning och reda ska städas bort eller förändras till det bättre, det vill säga ordning och reda. Målet är att vi ska fostras till goda samhällsmedborgare.

Norm och moral är sammankopplade med varandra, vilket i mitt material bland annat kan förstås genom experternas uttalande och utlåtande kring den/de deltagandes brister av städning och ordning, ekonomisk stabilitet och att ej lyckats med att färdigställa renoveringen eller få relationen att fungera. Experterna vägleder programdeltagarna att gå från oordning till ordning. Experterna representerar och förespråkar normen om en god samhällsmedborgare, ett gott leverne, det mänskliga som deltagaren har svårigheter uppfylla. Det moraliska budskapet som förmedlas grundar sig i normen om vad som kan förstås som ett civiliserat leverne och om att vi ska sträva efter att vara goda samhällsmedborgare. I TV-programmen handlar det om *hur* det moraliska budskapet förmedlas till deltagarna, och till de personer som tittar på TV-programmet. Experternas formuleringar, tonfall, ordval och kroppsspråk gör att vi som tittare förstår att den deltagande inte uppfyller normen om ett civiliserat leverne. Det vi får lära oss är att ett liv i oreda är inte ett liv man kan leva i. Skulle det vara så att man trots detta lever i ett liv i oreda så är det livet helt förkastligt och inte värt att leva. Städexpertens bedömning av deltagarens situation är kategorisk, antingen det ena eller det andra. Motpoler ställs mot varandra, bra – dålig, rätt – fel, gott – ont, rent – orent, leva – inte leva, vilket underlättar förståelsen, för deltagaren och för tittarna, om vad som är ett lämpligt val. Det finns inget annat val än gott eller ont, inget mitt i mellan. I TV-programmen används motpoler, som jag skriver om ovan, som ett sätt att underlätta förståelse för deltagare och tittare. Men det används även för att exempelvis förstärka framställningen av den deltagandes liv som något ”orent”. Antingen är deltagaren kategoriskt det ena eller det andra, vilket kan förstås som en slags ordning. Men om deltagaren är både ock kan det även förstås som en ”icke ordning”. Framställningen av deltagaren kan då bli inkonsekvent och motstrider därför ordningen. Det som förmedlas, till deltagaren och de som tittar på TV-programmet, är även en uppmaning och ett slags fostran till att vara/bli goda samhällsmedborgare och följa de lagar och regler som finns i Sverige. Och om lagar och regler inte efterföljs då förloras rättigheten att ingå i gruppen goda samhällsmedborgare. I förlängningen blir det då att den som har

pengar och kan betala för sig tillhör de goda i samhället, och de personer som har dåligt med pengar och har svårigheter att betala räkningarna tillhör de dåliga/orena, i samhället, och som behöver städas bort.

Experternas sätt att uttrycka sig om den deltagandes hem och/eller livssituation är ofta värderande, exempelvis om det är ostädat hemma så är det så skamligt att experten blir arg och får rysningar i kroppen. Genom experternas uttalande får vi som tittare lära oss ett slags skamkultur, där vi tydligt får kunskap om vad som kan hända om vi inte exempelvis diskar eller håller ordning hemma. Om jag inte diskar så kan ”någon” komma hem och se det, och då blir denna ”någon” arg på mig, och då får och bör jag skämmas. Alltså reglerar jag mitt beteende efter vad som är moraliskt lämpligt och enligt den norm som samhället förväntar sig att jag ska följa. TV som medium är med och reproducerar en idé om självreglering då vi som individer aldrig vet vem denna ”någon” är eller när den gör ett hembesök. Och just det här hembesöket, som i TV-programmen utförs av experterna samt TV-produktionens personal, ville jag i min analys försöka undersöka lite närmre. Det vill säga hur experterna och därmed även TV-produktionen, verkade i den deltagandes privata sfär, men även de deltagandes förhållningssätt till experterna och det faktum att TV bjuds in till den privata sfären. Det jag kunde se och förstå var att deltagarnas förhållningssätt, till experterna och TV-produktionen, varierade. I ett avsnitt var det delar av ett privat samtal som deltagarna inte vill föra framför kameran, men där TV-produktionen fortsatte att filma på avstånd med ljudet på, vilket innebar att samtalet spelades in. Som tittare kan händelsen uppfattas som lite nervkittlande eftersom vi ”följer med” och tjuvlyssnar på samtalet, utan att deltagarna vet om det. Det är en del av TV-programmets dramaturgi för att öka spänningen hos tittarna och det *kan* även vara en del av ett slags social funktion, som Kathleen S. Lowney skriver om, att talk shows förser oss med underhållning men ger oss även tid att först testa och sedan bekräfta moraliska gränser. Del av den moral som förmedlas i TV-programmet är att man inte ska bråka om småsaker med varandra. Om man ändå gör det så finns det en risk att ”någon” lyssnar och då framstår man som barnslig. Så även fast deltagaren vill hålla samtalet i det privata så finns det inga garantier för att det blir så utan tvingas, genom TV-produktionen, omedvetet utan att själv vilja det, överskrida gränsen mellan den privata och offentliga sfären. Både tittare och deltagare fostras in i ett slags medial hegemoni, där media har makten att överskrida och radera ut gränser, och konsumenterna fostras in i föreställningar om hur det bör och ska vara, och i normer om och kring det mediala.

Till skillnad mot ovanstående använder en annan deltagare sig av kameran och TV-produktionen som ett verktyg för att föra ett privat samtal till närstående, eftersom deltagaren upplevde en rädsla inför att tala direkt till personen. Det är ett slags privat samtal som den deltagande strategiskt förflyttar till det offentliga och deltagaren öppnar gränsen mellan privat och offentligt då det finns en rädsla att föra samtalet inom den intima privata sfären. Detta skulle kunna förstås som att det finns en rädsla och en okunskap att hantera den intima och privata sfären, och att vi av den anledningen väljer att använda oss av den här typen av TV-program, både som deltagare och som tittare, som ett sätt att kommunicera med varandra om eventuella problem. Detta skulle även kunna förstås, med utgångspunkt i det Sennett skriver, som att de tidigare gränserna mellan privat och offentlig sfär har försvagats och kunskapen kring respektive sfärens beteendekoder mer eller mindre förlorats, har ovanstående deltagare därmed inte fått möjlighet att lära sig att uttrycka sig kring upplevelser, och väljer därför att använda den offentliga sfären för ett privat samtal. Gränserna mellan privat och offentlig sfär omförhandlas ständigt. Det som har betydelse är individens förståelse och förhållningssätt till det privata och offentliga, men även i vilken kontext som handlingen utspelar sig. De gränsdragningar som är giltiga idag omförhandlas och förskjuts och får därmed en annan betydelse imorgon. Lasch skriver om en ny narcissistisk typ av person som bär på ett behov att sälja sitt jag, som ett slags vara. Detta skulle kunna förstås och betyda, att personer som deltar i den här typen av TV-program använder sig av sina problem och bekymmer som ett slags vara. Då jag öppnar gränsen mellan privat och offentlig sfär, och släpper in kameran och experterna i det privata, kan det tänkas att jag förlöjligas eller degraderas från person till människa, men det har inte lika stor betydelse för mig för det är viktigare att jag har något att sälja – det vill säga mig själv som en vara.

Genom TV-programmen får deltagaren experthjälp att lösa sina bekymmer, som är av olika karaktär. Men experten och TV-produktionen har även en makt över den deltagande, gällande exempelvis framställningen av den deltagande som ”någonting”. Om framställningen är rättvis eller inte kan bara den deltagande avgöra. Det som kan vara viktigt är att göra sig medveten om att TV som medium har en makt att påverka och förändra en persons liv, på sätt som kan vara svåra att förutse. När jag deltog i det direktsända nyårsprogrammet förstod jag inte vilken påverkan det skulle ha på mig. Hade jag haft mer kunskap kring TV som medium och dess påverkan hade jag troligtvis inte medverkat. Om en person väljer att vara med i den här typen av TV-program som ingått i min undersökning får denne vara beredd på att gränsen mellan privat och offentligt *kan* medvetet/omedvetet förflyttas, och som i sin tur kan ge

konsekvenser. I valet ställs motpolerna mot varandra – att delta eller inte delta i TV-programmet – och det finns inget där emellan.

Källor och litteraturförteckning

- Bauman, Zygmunt (1995) *Skärvor och fragment. Essäer i postmodern moral*. Göteborg: Daidalos AB
- Bauman, Zygmunt (2006) *Flytande rädsla*. Göteborg: Daidalos AB
- Douglas, Mary (1966) *Renhet och fara. En analys av begreppen orenande och tabu*. Nora: Nya Doxa
- Drotner, Kirsten, Bruhn Jensen, Klaus, Paulsen, Ib, Schrøder, Kim (1996) *Medier och kultur. En grundbok i medieanalys och medieteori*. Lund: Studentlitteratur
- Egidius, Henry (2008) *Bli en bättre coach och mentor*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur
- Featherstone, Mike (1994) *Kultur, kropp och konsumtion*. Eslöv: Brutus Östlings Bokförlag Symposion
- Giddens, Anthony (1991, 1997, 2008) *Modernitet och självidentitet. Självet och samhället i den senmoderna epoken*. Göteborg: Daidalos AB
- Gripsrud, Jostein (1999) *Mediekultur Mediesamhälle*. Göteborg: Daidalos AB
- Jansson, André (2002) *Mediekultur och samhälle. En introduktion till kulturteoretiska perspektiv inom medie- och kommunikationsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur
- Jenningsen, Claes (1996) *Medieboken – Rörliga bilder*. Malmö: Liber-Hermods AB
- Johansson, Thomas (2006) *Makeovermani. Om Dr Phil, plaststikkirurgi och illusionen om det perfekta jaget*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur
- Johansson, Thomas (2007) *Experthysteri. Kompetenta barn, curlingföräldrar och supernannies*. Stockholm: Bokförlaget Atlas
- Johansson, Thomas (2008) *Managementsyndromet. Så skapas den moderna chefen*. Stockholm: Bokförlaget Atlas
- Lasch, Christopher (1979, 1997) *Den narcissistiska kulturen*. Stockholm: Norstedts Förlag AB.
- Lowney, Kathleen S. (1999) *Baring our souls. TV Talk Shows and the Religion of Recovery*. New York: Aldine de Gruyter
- Lupton, Deborah (2003) *Medicine as culture : illness, disease and the body in western societies*. 2. uppl.. London: Sage.
- Miegel, Fredrik, Johansson, Thomas (1996, 2002) *Kultursociologi*. Lund: Studentlitteratur
- Nietzsche, Friedrich (Originalutgåva 1887) (1994) *Om moralens härstamning*. Stockholm: Rabén Prisma

Rose, Nicolas (1989, 1999) *Governing the soul. The shaping of the private self*. London: Free Association Books

Rönnerberg, Margareta (1998) *Moralbilder. Om medieetik, våld och debattporr*. Uppsala: Filmförlaget Margareta Rönnerberg

Sennett, Richard (1974, 1976) *The Fall of Public Man*. London: Penguin Books

Silverstone, Roger (1994) *Television and everyday life*. London: Routledge

Stevens, Nicola (2005, 2008) *Learning to coach. For Personal and Professional Development*. Oxford: How To Books Ltd.

TV-program:

Arga snickaren som visas på Kanal 5, säsong 2, avsnitt 1,2 och 3.

Lyxfällan som visas på TV3, säsong 8, avsnitt 2,3 och 4.

Rent hus som visas på TV4, avsnitt 8, 10 och 11.

Internet:

<http://www.ne.se> Nationalencyklopedins hemsida

sv.wikipedia.org/wiki/Lyxfällan

<http://www.kristallen.tv/tv-priset/om-kristallen/>

Abstract:

Genom att titta på tre stycken TV-program; Arga Snickaren, Lyxfällan och Rent hus har jag undersökt hur experterna/coacherna i TV-programmen verkar, vad är det för budskap och moral som de förmedlar samt vilken betydelse det kan få. För att förstå och analysera mitt material har jag använt mig av de teoretiska utgångspunkterna; orent och rent, privat och offentlig sfär, experter och coacher samt moral.

Jag har valt att titta på TV-programmen och därefter jämföra materialet för att förstå och utskilja mönster och strukturer, skillnader och likheter. Jag har använt mig av den klassiska dramaturgin som ett slags utgångspunkt för att förstå uppbyggnaden av TV-programmen.

Experterna/coacherna verkar på olika sätt i respektive TV-program. Den gemensamma nämnaren är att experterna/coacherna ska bidra med en kunskapsförmedling kring den problematiska situation som deltagarna befinner sig i. Hur detta sker skiljer sig mellan TV-programmen, allt från renodlad kunskapsförmedling till ett slags moralpredikan där experten fostrar deltagaren i att förändra sitt beteende och bli en god samhällsmedborgare, allt enligt normen. TV som medium har makt att påverka på olika sätt, inte bara de personer som deltar i TV-programmet, utan även de som sitter hemma i soffan och tittar.